

A black and white line drawing of a woman with curly hair, smiling and looking upwards. She is wearing a jacket or cardigan. The drawing is simple, with clean lines and no shading.

Mercè Rodoreda

Tots els contes

Aquest llibre aplega, definitivament, tots els contes que Mercè Rodoreda va publicar fins el 1972. En primer lloc, els *Vint-i-dos contes* (1958) que van protagonitzar el seu retorn literari a la recerca de nous lectors, després de la guerra. En segon lloc, *La meva Cristina i altres contes* (1967), un compendi amb el més fascinator i punyent del món literari de l'autora. Després, *Semblava de seda i altres contes* (1978), que conté algunes peces mestres de maduresa al costat d'altres que resumeixen llargues dècades de dedicació al gènere. L'obra literària de Mercè Rodoreda ateny la més alta excel·lència en els dos principals gèneres narratius: la novel·la i el conte. També en aquest segon camp Rodoreda es compta entre els autors imprescindibles de la segona meitat del segle xx a escala universal.

Mercè Rodoreda

Tots els contes

ePUB v2.0

Calamanga 01.05.13

*llegir ens fa
més lliures*

Titol original: *Tots els contes*
Mercè Rodoreda, 1972

Edició digital: Calamanga (v1.0)
Segona edició: Epubquest (v2.0)

ePUBCat base r1.3

PRÒLEG

M R

Mercè Rodoreda i Gurguí va néixer a Barcelona, en una torreta del barri de Sant Gervasi, el 10 d'octubre de 1909; la seva infantesa fou solitària, ja que d'una banda era filla única i de l'altra, als nou anys, va deixar d'anar al col·legi, un fet aquest últim que li ha recat tota la vida; tanmateix va viure envoltada de l'amor dels seus pares i avi, que li va saber inculcar profundament l'amor a les flors, que tanta d'importància tindran a les seves novel·les i contes. La vida de barri que va conèixer a la infantesa, en un temps carregat d'esperances tant personals com per al país, li va deixar una empremta inesborrable, que les seves ficcions emmirallen. La seva gran afició per la lectura la va portar ben jove a la literatura. Va iniciar així una carrera plena de promeses, de gran regularitat i de perfeccionament progressiu, que es manifesta en les col·laboracions als diaris i revistes de més prestigi d'aquells anys, generalment en forma de contes (*Meridià, Mirador, Revista de Catalunya*) i, també, amb la publicació de novel·les que avui, exceptuant-ne l'última, l'autora rebutja en bloc i que no ha inclòs a les *Obres completes* d'aparició recent: *Sóc una dona honrada* (1932), *Del que hom no pot fugir* (1934), *Un dia en la vida d'un home* (1934), *Crim* (1936), i *Aloma* (1938). Les dues primeres tracten de donar sortida a unes obsessions molt peculiars d'aquesta etapa que es pot denominar d'adolescència, tant per la seva temàtica, lligada inconfusiblement amb aquesta edat, com perquè palesen la recerca sempre difícil d'un estil personal. Es tracta, en definitiva, d'expressar la distància insalvable que hi ha entre el somni i la realitat, problemàtica encara més punyent a l'adolescència, ja que equival a la descoberta del món, d'una realitat que les novel·les, o un determinat tipus de novel·la, han falsejat. Mercè Rodoreda, en aquesta etapa de la seva producció, tracta, doncs, de desmitificar la vida i mostrar-la tal i com ella mateixa la veu: dura i desencisada. Possiblement es tracta d'una problemàtica que ella, que va menar una adolescència solitària i alimentada per lectures, devia patir en carn pròpia. Aquesta temàtica no esdevé versemblant ni a *Sóc una dona honrada* ni a *Del que hom no pot fugir*; però, en canvi, s'expressa ja amb una gran coherència i perfecció a *Aloma*, una novel·la psicològica, poètica i simbòlica com ho seran totes les de l'autora. El llibre, centrat en la figura d'una adolescent, *Aloma*, que esdevé entranyable, assenyala la primera fita de la carrera de l'autora i va aconseguir el premi Crexells de 1937. En canvi, tant *Un dia en la vida d'un home* com *Crim* són novel·les mimètiques, estretament relacionades amb el grup de Sabadell, que poden ser considerades com a divertiments i no tenen continuïtat en la seva producció posterior. I precisament amb un dels integrants d'aquest grup, Armand Obiols, va compartir la Rodoreda el seu exili. Car la seva prometedora carrera esdevindrà truncada d'una forma brutal amb l'esclatada de la guerra civil i el posterior exili que emprengué.

Durant vint anys deixa de publicar a causa de les circumstàncies dramàtiques en què va haver de viure i, havent triat de romandre a França en lloc d'embarcar-se cap a Amèrica com ho feren d'altres intel·lectuals, hagué d'assistir a l'entrada dels alemanys a París i d'emprendre la fugida a peu vers uns llocs més segurs, enfrontant-se amb uns espectacles que qualifica d'al·lucinants. Això va representar

NOTA SOBRE L'EDICIÓ

Hem reproduït els textos de *Vint-i-dos contes* i de *La meva Cristina i altres contes* tal com apareixen en l'edició de les *Obres completes* de Mercè Rodoreda (Barcelona, Edicions 62, 2 vols., 1976 i 1978), per a la qual foren expressament revisats per l'autora. Quant al text de *Semblava de seda i altres contes*, hem reproduït l'única edició existent, és a dir, la preparada per Carme Arnau dins la col·lecció «Antologia Catalana» (Barcelona, Edicions 62, 1978).

VINT-I-DOS CONTES

1958

P V C 1957
(A P M R)

L

Veu? —em va dir— en aquesta panera sense res, el meu marit cada any hi plantava les dàlies. Feia un sot amb un punxó en la terra flonja i jo li anava donant les cabeces d'una a una i ell les colgava i les cobria a poc a poc. I a la nit, quan em deia «vine!» i em feia posar el cap damunt de la seva espatlla i em voltava amb el braç —perquè deia que sense mi ben a prop no es podia adormir—, tot i que s'havia rentat las mans jo sentia aquella olor de terra tan bona. I el meu marit deia que les dàlies eren els nostres fills, perquè el meu marit era així, sap?, ple d'acudits i sempre amb ganes de fer broma, per fer-me riure. Jo regava la panera cada tarda i quan el meu marit tornava de la feina, tot i que així que travessava el jardí ja veia que la terra de la panera era humida, em deia, tot fent-me un petó: «Ja has regat les dàlies?». I, veu?, a mi, de joveneta, era una mena de flors que no m'agradaven, perquè més aviat són unes flors que fan pudor. Però avui, quan passo per davant d'un jardí on hi ha dàlies o davant l'aparador d'una florista, sempre m'aturo a mirar-les i és com si una mà molt grossa i molt forta m'agafés el cor i l'estrenyés de pressa, i em ve com una mena de mareig.

Perquè ha de pensar que quan ens vam casar el meu pare gairebé em va maleir perquè no volia que em casés amb el meu marit, perquè el meu marit era fill natural; però jo estava boja enamorada i no li vaig fer cas i al cap d'un any el meu pare es va morir; vaig pensar que s'havia mort perquè era vell, però a mida que va anar passant temps vaig veure que era el disgust de la meva desobediència el que l'havia matat, i a vegades, quan el meu marit, a la nit, em deia «vine!», jo tenia ganes de plorar.

Érem feliços i ens estimàvem i no anàvem malament perquè, a més a més, jo treballava: feia vestidets per a nens i a la casa em consideraven molt i sempre teníem un racó per si de cas haguéssim estat malalts... Vostè em mira i potser es pensa que sempre ha estat així, oi? Si sabés com era bonica... El meu marit, quan festejàvem, de vegades es quedava una estona sense enraonar, només mirant-me, i em passava un dit per la galta i em deia baixet, com si li fes una mica de vergonya de dir-m'ho: «preciositat!»... No és que fos allò que en diuen una noia vistosa, no, però tenia els ulls molt lluent i dolços: com de vellut..., dispensi, però en puc parlar perquè ja és com si parlés d'una filla que hagués tingut i se m'hagués mort, sap? I em penso que tot el mal va venir perquè vaig ser dona de molt joveneta, sap?, i tot va començar quan vaig deixar de ser dóna. Abans només tenia mal geni uns quants dies al mes, i el meu marit, quan em venia el mal geni, deia tot rient: «Ja sé què ha de passar!», i no s'equivocava mai. I va ser pels volts d'això que li dic que el meu marit va perdre la col·locació. El seu amo va fer fallida, i, després d'estar-se a casa uns quants mesos, molt ensopit, tot i que jo li deia que no s'amoïnés perquè teníem prou per a parar el cop, un amic, que era cambrer, li va començar a dir que fer de cambrer era una bona feina i una feina bastant fàcil, i el va fer cambrer tot i que el meu marit més aviat era home de despatx.

Al cap de set o vuit mesos que el meu marit feia de cambrer, vaig agafar una anèmia per culpa de molt treballar i de no poder dormir a les nits; perquè ha de pensar que quan el meu marit venia tard l'esperava i després em costava d'agafar el son; perquè sempre, tot i que ell dormia bastant bé, mentre dormia es regirava

F ,

Sospirà profundament, s'assegué i agafà la feina de damunt la taula. Sota el llum de peu guarnit d'un pàmpol de pergamí que un pintor fantasista havia decorat amb les Piràmides voltades d'un paisatge de palmeres sèpia, el setí blanc lluïa com aigua ferida pel sol. Unes lletres daurades impreses en el voraviu indicaven la manufactura i la qualitat del teixit:

*Germain et Fils.
Caressant.*

Maria Lluïsa enfilà l'agulla de cosir, trencà el fil amb les dents, el nuà i es clavà l'agulla enfilada a la bata, sobre el pit. «Com deu ser, la núvia?». Ella no veia mai les clientes. Mademoiselle Adrienne, directora del taller, emprovava i preparava les peces; quan ja eren tallades i embastades, passaven a les obreres. «Com deu ser? Rossa? Bruna?». L'única cosa que sabia era que feia la talla 48. «Deu semblar un farcell».

Rigué i amb les mans enlaire desplegà la camisa. Hi havia un ram de punta, a l'esquerra, que feia bosses: «Sembla que ho facin expressament per fer-me perdre el temps». Posà la camisa sobre el maniquí, desembastà el ram i el fixà amb agulles. Treballava una mica absorta amb la boca mig oberta i amb la punta de la llengua entre les dents. Calculava el temps que passaria per cosir la punta. Sense adormir-s'hi, trenta-sis hores. Al taller els diria quaranta-dues. Al capdavant, si era llesta de feina, no els ho havia pas de regalar. Sis hores per cada garlanda. Havia de resseguir el dibuix fulla per fulla i flor per flor; després retallaria el tul, el «faria saltar». Era un treball fi que reclamava habilitat i paciència. Quaranta-dues hores a divuit francs.

Tragué la camisa del maniquí, es posà el didal i agafà l'agulla. Estimava el seu ofici per moltes raons, però sobretot perquè li permetia d'entreveure un univers de luxe i perquè mentre les mans li feien la feina soles, podia somniar. Per això preferia treballar a casa i de nit. Quan arribava del taller amb feina nova, desfeia el paquet a poc a poc i acariciava les sedes i les randes. Si una veïna pujava a admirar aquells treballs delicats, els hi ensenyava amb orgull, com si les mussolines i els crespons fossin per a ella. Els blaus i els roses i algun lila de tant en tant, li endolcien el cor de fadrinarda cansada.

Cosia de pressa. Clavava l'agulla amb una gran seguretat i donava brusques estirades al fil. De tant en tant agafava la roba que lliscava cap a terra i amb un gest precís se la tornava a posar damunt de la falda. Entre els cabells estirats, d'un castany clar, li brillaven uns quants fils d'argent. A banda i banda de la boca, molt petita, dues arrugues profundes li endurien el rostre congestionat d'apoplèctica.

«D'aquí a tres o quatre anys», pensava, «m'establiré. Posaré una placa de llautó a la porta: "Maria Lluïsa, modista de blanc"». Al taller es moririen d'enveja. Sobretot Mademoiselle Adrienne. Feia deu anys que treballaven juntes i es detestaven cordialment. Vivien totes dues exasperades de no poder saber els diners que l'altra tenia. A vegades Mademoiselle Adrienne pujava de l'emprovador amb

E

S'havia aturat davant d'un aparador ple de paraigües, i la seva amiga, que ja era endavant, s'havia girat tot d'una: «Carme, a veure si et perdré!». Es deia Carme. Les havia seguides des de la Travessera, on treballava feia onze anys, fins al carrer de Pàdua.

Ara, repenjat a la barana de la galeria, era com si encara veiés aquell vestit vaporós, gris perla, amb flors estampades d'un color de rosa molt pàl·lid, una mica malva. Un vestit fresc i dolç. «Carme, Carme». S'aturava a tots els aparadors on hi havia coses boniques i la seva amiga l'estirava pel braç i l'arrencava a tants d'esquers. Al carrer de Pàdua, prop del carrer de Saragossa, havien entrat en una botiga de planxadora: «Es planxa amb llustre». El sol queia de ple als vidres de la botiga i no el deixava veure a dins. I l'havia perduda així..., perquè era tard i perquè un noieta que jugava a pilota havia deixat de jugar i se'l mirava amb una mica de curiositat i amb una mica de desconfiança. I ara no se la podia treure del pensament. No es podia treure del pensament ni el vestit, ni les cames, ni..., tenia la pell tibant, bruna, mat: a cada pas el baix de la faldilla ondulava; a cada pas. Al més lleu moviment.

Dret, amb les mans a les butxaques dels pantalons, espitregat, mirava el cel que s'anava tornant fosc i que, a poc a poc, es tacava d'estrelles.

—Valdria més que m'ajudessis a desaparar la taula, en comptes de fer el senyor.

Una oreneta va entrar xisclant. Ja feia tres anys que tenien niu a la galeria i a cada primavera hi portaven una mica més de fang.

—Jo no acabo mai la feina i tu... Ja et recordes que la corda d'estendre la roba es va trencar i que s'ha de canviar la mosquitera del llit del nen? No, és clar. Tu no penses en res. Mirem el paisatge. El senyor mira el paisatge: no el destorbin. En comptes de badar valdria més que et preocupessis d'anar a buscar el teu fill. Aviat semblarà un perdulari.

—Ja és prou gran. Ja sap el camí de casa.

—Quan te l'haurà aixafat un automòbil ja veurem quina cara faràs.

On dintre volia que l'aixafés un automòbil si pel seu carrer no hi havia passat mai ni un carro? Semblà que ella li hagués endevinat el pensament:

—L'altre dia va anar sol fins al carrer de Wagner; i sense demanar-te permís, que jo sàpiga. Si no hi poses remei qualsevol dia te'l matarà un camió a la plaça de la Bonanova.

—No el podem pas lligar amb un cordill, oi? —cridà.

Dels jardins pujava olor de flors. Els veia tots des de la galeria. La palmera de casa els Codina estenia els seus ventalls polsosos dintre l'aire espès. L'arbre més fosc de tots era el nesprer, alt, vell, amb la soca llisa, sense un grop i amb les fulles tenses com si fossin de cartó. Es passà la mà pel front, pel coll: estava entresuat. Un mosquit el voltava rabiosament. Si per art de màgia es trobés tot d'una en un bosc... Si pogués passar la nit en un bosc... Al capdavant, la vida... A la vida només hi ha això que sigui bo. Només això. La nit. Una noia. Només això. I encara és terrible, com si es sofrís, o com si et morissis... Per una noia com aquella es pot donar tot. «Carme, Carme». Per què una noia bonica ha de tenir sempre per amiga una noia lletja? L'amiga duia un paquet. Roba per a la planxadora, segur. «Es planxa amb

Havien canviat de casa i era la primera nit que dormien en el pis nou. Tot estava capgirat i en desordre: la roba fora dels armaris, les cassoles i els plats per terra el menjador, el llums desmuntats, els sacs de carbó al passadís, al costat de la màquina de cosir, els dos miralls arraconats de cara a la paret, els quadres i el calendari sobre la taula.

El Quimet havia dormit malament: per una escletxa del finestró mal ajustat, un raig de claror, dret com una espasa, havia entrat a la cambra en fer-se de dia, amb tot el renou del mercat. Havia somiat que un noi més gran que ell menjava una presa de xocolata i que es tornava negre a poc a poc.

La seva mare li havia rentat la cara i l'havia pentinat. Tenia un remolí de cabells rebecs al bell mig del cap que res no podia amansir, un genoll pelat, les ungles bastant fosques, una piga marró al front i les orelles lleugerament en forma de ventall.

—Vés a jugar a baix, però sobretot no et moguis de la plaça. Té: quan t'hauràs menjat el pa i la xocolata, puja a beure la llet. Sigues bon minyó i no et mengis la xocolata sola.

Amb els pantalons balders, llargs fins al genoll, fets amb uns pantalons vells del seu pare, i un jersei blanc una mica destenyit i una mica just, Quimet sortí al replà de l'escala.

Clavà mossegada a la llesca de pa; quan se l'hauria acabada, menjaria la presa de xocolata. Era més bona, sola: dolça i pastosa, s'enganxava a les dents, al paladar; la llengua la desencastava a poc a poc i es convertia en una mena d'aixarop diví. Baixà l'escala lentament, a sotracs, perquè, amb la mà a la barana, només avançava, per prudència, amb un peu.

Sortí a fora, es sentí una mica foraster i s'assequé en un graó de l'entrada. La plaça era rodona, no massa gran; hi convergien quatre carrers. Al mig es dreçava el mercat. Tenia quatre portalades, una enfront de cada carrer, i, a cada una, hi havia unes grans cortines de lona ratllada de blanc i de vermell.

Quimet mirava. El cel era cobert, descolorit, un cel tardorenc buit d'orenetes. Davant seu, ran de vorera, hi havia un pilot d'escombraries. Tot queixalant el pa amb calma, hi descobrí un ram de flors marcides, un clavell fosc encara fresc, fulles de col i d'enciam, cues de porro i uns quant tomàquets esberlats, plens de llavors blanques i lluent. Li vingueren ganes d'agafar-ne i de posar-les a la capsa de llumins buida que duia a la butxaca; després les plantaria en un test i el posaria al balcó. Però estava tot emmandrit per culpa de la nit mal dormida. El dit gros li anava fent un clot a la presa de xocolata.

Passaven dones atrafegades, carregades amb cistells, que desapareixen mercat endins; del mercat sortia un gran brogit. Passà una vella tota decidida, amb una berruga a la punta de la barba. Duia un cabàs ple de provisions i gairebé l'hi fregà pel nas. D'una banda del cabàs sortia el cap d'un conill. Quedà embadalit. Oh, aquelles orelles tan llargues i el morret desficiós i rosat, amb els bigotis llargs per a estirar...

De la banda oposada a la vella venia un home, vestit de blau, que empenyia un carretó curull de caixes d'aviram. Per entre els barrots de fusta les gallines i

E

El metge va acompanyar-la fins a la porta i li va estrènyer la mà.

—Ara, senyora, tot depèn de vostè. Ja li he dit que no és una cosa greu, però pensi que per a un diabètic el règim és més important que no pas els remeis o, almenys, tan important com els remeis.

Com que no sabia què dir, somrigué i començà a baixar l'escala. Tenia les mans i els peus gelats: el front li bullia.

Al carrer, una claror tota afluada d'estiu l'enlluernà. Els vestits vaporosos de les noies, els tramvies grocs, els automòbils enxarolats, les frondes verdes dels arbres, feien un tumult de vida ardent, però com irreal, dintre la claror implacable. Es sentia feble. Totes aquelles formes movedisses tenien una punta d'excés en els colors que la marejava una mica. «Gluten, Gluten...». Dit en veu baixa aquell mot semblava que li omplís la boca d'una pasta amorfa, sense sabor.

S'aturà davant l'aparador d'una joieria. Damunt dels prestatges esglaonats, folrats de vellut violeta, els brillants dels anells i de les agulles de pit llençaven uns reflexos glaçats. Al mig hi havia un ocell d'or amb les ales incrustades de robins i, els ulls de maragdes. «A la meua època», pensà, «eren moda els diamants». I continuà: «He anat semblant per França totes les meves joies de jove, les que m'havia regalat el meu marit. Què hauria dit si no s'hagués mort? Ni ho puc imaginar..., els morts fan por perquè estan quietes... Les coses que jo m'enduré amb mi! ...quieta, quieta...». Anava mirant les joies d'una a una i feia un esforç per oblidar la mala estona passada a casa del metge. Mentre li prenia la tensió de la sang havia suat d'angúnia. El braçalet fred, de cautxú, voltant el braç amb la pell d'una blancor malaltissa, l'agulla que oscil·lava... Es palpà l'agulla del pit: no recordava si se l'havia tornada a posar quan s'havia vestit. El vidre de l'aparador reflectí la mà: una mà llarga, solcada de venes fosques, amb els dits deformats a les junctures, lenta com una bèstia malalta.

Dues noies es van aturar al seu costat.

—La que m'agrada més és aquella, veus? Allà darrera. La que té set brillants de rengle.

—Vols dir?

Les veus la tragueren de la seva somnolència. S'havia arribat a familiaritzar amb el francès, però encara se li escapava alguna paraula. Hi havia dies que això la feia posar furiosa i aleshores deia que tornaria a Barcelona sola, encara que fos a peu. «Què faig plantada aquí?», pensà. Quan anava a travessar el carrer, un senyor, amb barret de palla, li agafà el braç. L'acompanyà fins a la vorera.

—Gràcies. Moltes gràcies... Tots aquests cotxes, a la meua edat, fan una mica de por...

La plaça Gambetta era plena de gent i les terrasses dels cafès estaven atapeïdes. L'aire era tebi tot i que el sol encara cremava. S'aturà al mig de la plaça sota d'una magnoliera. Hi havia senyores assegudes a l'ombra: feien mitja o enraonaven plàcidament, mentre les criatures corrien i cridaven. De les magnòlies obertes, voltades d'abelles, li arribava una olor àcida. Es va treure el mocador de la bossa,

F

Ahir a la nit, abans d'adormir-se, s'havia adonat que l'hivern s'acabava. «Prou fred», pensà, i s'estirà entre els llençols. Com si vinguessin d'un món més límpid, les remors de la nit li arribaven netes, restituïdes a la seva puresa original. El tic-tac del rellotge, gairebé imperceptible de dia, omplia la cambra d'una palpitació enervant i la feia pensar en un rellotge de país de gegants. Uns passos damunt l'empedrat li semblaven els passos d'un assassí o d'un foll escapat d'algun manicomi i li feien batre el cor i els polsos. El rosec d'un corc devia ser l'anunci d'algun perill imminent: potser un mort amic s'esforçava amb aquells cops tossuts a mantenir-la desperta i vigilant. No, no era por: però s'apropà a Jaume amb una mica de basarda i s'arraulí al seu costat. Es sentí protegida i sense pensaments.

La claror de la lluna entrava fins als peus del llit barrejada amb la claror de l'arc voltaic del carrer i de tant en tant una glopada d'aire fresc, plena de perfum de nit, li arribava al rostre: prenia la carícia delitosament i en comparava la frescor amb la frescor del vent d'altres primaveres. Vindran les flors, pensava, i els dies blaus amb llargs crepuscles rosa, les onades tèbies de sol i els vestits clars; passaran trens curulls de gent amb els ulls brillants de la il·lusió de les grans vacances. Vindrà tot allò que duu el bon temps i que la tardor s'emporta amb una ventada forta i tres ruixats violents.

En plena nit, ajaguda i desperta, sentia tot el plaer d'haver deixat l'hivern enrere. Aixecà el braç i mogué la mà: un dring de metall la féu somriure. S'estirà voluptuosament. A la claror d'arc voltaic i de lluna, el braçalet brillava. Era seu des d'aquella tarda i el veia lluir sobre la pell com si en formés part. Tornà a fer-lo dringar. En volia tres. Tots iguals. Tres cadenes per a portar sempre juntes.

—Que no dorms?

—Aviat.

Si aquell noi pogués saber com l'estimava! Per tot. Perquè era tan bo, perquè sabia abraçar-la tendrament com si tingués por de trencar-la, amb més amor en el cor que en els ulls, i això que ella sabia si n'hi havia d'amor en els seus ulls. Perquè només vivia per ella, com ella havia viscut per un gat quan era molt petita: amb desfici. Sofria perquè tenia por que el gat sofrís. Anava a trobar la seva mare plena d'inquietud i amb els ulls tràgics: «S'ha begut la llet; deu tenir més gana. S'ha embolicat el coll amb el cabdell: s'escanyarà...; es baralla amb el serrell de la cortina i quan sent passos s'atura o fa el distret, però s'espanta molt i el cor li bat de pressa...».

Li vingueren ganes de besar-lo, de no deixar-lo dormir, de fer-lo rondinar fins que tingués tantes ganes de petons com ella tenia. Però la nit era alta i l'aire dolç i el braçalet brillava... A poc a poc perdé consciència i es va adormir.

Però ara, al matí, es sentia ben desgraciada. De la cambra de bany li arribava la remor de l'aigua. L'aixeta del lavabo devia estar completament oberta; sentí el *crec* inconfusible que feia la màquina d'afaitar quan ell la deixava sobre el prestatge de vidre; el de l'ampolla de la colònia. Cada remor li duia, precis, l'exactitud d'un gest d'ell.

T

Diumenge, 2 de juny.

Aquesta tarda amb en Ramon hem anat al Rialto. Quan hem entrat ja estàvem desavinguts i mentre ell comprava les entrades jo tenia ganes de plorar. I tot ha vingut per una ruqueria, ja ho sé. Ha començat així. Ahir em vaig ficar al llit a la una. Havia vetllat fins a les dotze per culpa del fil blau elèctric que s'havia perdut i sense fil no podia acabar l'*smok*. I la mare anava rondinant: «No saps mai què et fas de les coses, com el teu pare» per acabar-me de fer posar més nerviosa. El pare li va donar una mala mirada i s'anava traient els barbs del nas assegut davant de la taula amb el mirall de mà repenjat a l'ampolla del vi. A l'últim vaig trobar el fil i vaig poder acabar l'*smok*. Però encara m'havia de planxar la brusa i la faldilla. Em vaig ficar al llit baldada i vaig pensar una mica en en Ramon fins que em va venir la son. Avui, havent dinat, quan ha trucat jo ja estava vestida, amb tres roses al cap i tot. Ha entrat com un boig i sense ni mirar-se la brusa i la faldilla, tanta feina que havia tingut a planxar-les, se n'ha anat de dret cap al pare, que seia en el balanci mig endormiscat, i li ha dit: «En Figueres diu que més val que no omplim cap fitxa: ja m'ho pensava jo que l'havien ensarronat». El pare ha obert un ull, l'ha tornat a tancar de seguida i s'ha posat a gronxar-se. Però ell ha anat enraonant com si no veiés que el feia empipar i vinga dir que els refugiats havien de fer això i allò i en tota l'estona ni m'ha mirat. A l'últim m'ha dit: «Anem. Caterina». I m'ha agafat pel braç i hem sortit al carrer. Jo li he dit: «Sempre dius coses per molestar-lo, també. Ets molt pesat». Però això no és res. A mig camí anàvem sense enraonar i tot d'una em deixà anar el braç. Oh, de seguida me n'he adonat del que passava: per la nostra vorera, en sentit contrari, venia la Roser. Ell sempre em diu que amb la Roser només havien fet broma. Sí, sí, broma. Però m'ha deixat anar. Ella ha passat tibada, sense ni mirar-nos. Jo li he dit: «En lloc d'ésser jo sembla que sigui ella la teva promesa». (Ara m'adono que he escrit tot aquest tros seguit, i la mestressa sempre em deia que de tant en tant fes punt i a part. Però com que això només ho escric per mi és igual).

Jo doncs tenia ganes de plorar mentre ell comprava les entrades, i el timbre del cinema encara em feia estar més trista. Jo tenia ganes de plorar perquè, en Ramon, me l'estimo i m'agrada quan fa aquella olor de quina el dia que va a casa del barber a fer-se tallar els cabells, encara que m'agrada més quan els porta una mica llargs i sembla el Tarzan, de perfil. Jo ja ho sé que em casaré, perquè sóc maca, però vull casar-me amb ell. La mare sempre ho diu que acabarà a la Guaiana amb tant mercat negre. Però no en deurà pas fer tota la vida i ell diu que així ens podem casar més de pressa. I potser té raó.

Ens hem assegut sense dir-nos res i la sala feia olor de *zotal*. Primer han fet les actualitats: ha sortit una noia que patinava i després tot de bicicletes i després quatre o cinc senyors asseguts al voltant d'una taula i aleshores ell s'ha posat a xiular i a picar de peus com si fos boig. El senyor que teníem davant s'ha girat i han anat discutint fins a l'acabament. Després han fet una pel·lícula de ninots que no m'ha agradat gens: hi sortien tot de vaques que enraonaven. A mitja part hem anat al bar a beure un Pampre d'Or i hi ha trobat un amic que li ha preguntat si

U

Pujà els quatre graons de marbre, decidit. Sota la marquesina es tragué una clau de la butxaca dels pantalons i obrí la porta. Abans d'entrar donà un cop d'ull ràpid darrera seu. El jardí era gran, inculte: les herbes, altes i espesses, l'envaïen tot; els arbres eren frondosos. Una tanca de fusta coberta d'heures voltava el jardí i aïllava la casa, que semblava protegida per tot aquell món vegetal. I pel silenci. Al costat, separat del jardí per una riera, s'estenia un bosc. «A dues passes», calculà. Entrà a la casa i tancà la porta.

El vestíbul a penes era aclarit per la mica de llum que travessava les ballestes de les persianes i que zebra el parquet brut. Se sentia olor de resclosit, una barreja de pols i d'humitat. Entrà a la cambra de l'esquerra, l'única cambra moblada de tota la casa. Damunt una taula de fusta blanca hi havia una màquina d'escriure amb la funda posada, un telèfon, tres vasos i una pila de diaris vells. En un racó, esbiaixat, un sofà, amb la tapisseria d'un blau descolorit tacada, foradada del centre per una molla, semblava el darrer vestigi d'una saleta provinciana. Les cadires feien joc amb la taula, però a cada banda de l'escalfapanxes ple de cendra, dues grans butaques noves i luxoses contrastaven violentament amb la sordidesa de la resta del mobiliari. Tossí amb una tos seca, profunda, que el sacsejà tot i el deixà una estona panteixant; anà cap a un petit armari de paret i en tragué una ampolla. «Buida», sospirà. Hauria de baixar a la cava i no en tenia gaires ganes. Sabia que, amb una part de l'última arrambada, hi havien deixat una caixa d'ampolles de vermut. No el temptava gens. Hauria preferit un glop de conyac de l'ampolla buida. Però no podia escollir. «Faré l'aperitiu», pensà i somrigué. «El conyac per després». Com que havia arribat d'hora li sobrava temps.

Dubtà un moment, s'apropà a la taula i cargolà la bombeta que hi penjava damunt. Un doll de claror projectat pel pàmpol de cartó verd caigué sobre la superfície de fusta, coberta de pols, i la penombra, expulsada del centre de la cambra, s'espessí pels racons. Es tragué el revòlver de la butxaca i féu giravoltar el cilindre. Tenia les mans humides i havia entelat, com sempre, tot el níquel de l'arma. Amb el mocador del pit l'eixugà i la deixà sobre un diari, amb molt de compte, com si fos de porcellana i es pogués trencar. Un altre atac de tos li féu doblegar el cos. Congestionat, respirant amb curtes alenades profundes, anà cap al mirall de l'escalfapanxes. Era un mirall constel·lat de taques d'humitat que anaven devorant tot el mini. Al fons, una mica vagues, les seves faccions agudes, els llavis prims, els ulls enfonsats sota les celles poblades, el nas aquilí una mica desviat amb les aletes mòbils, la cicatriu profunda del pòmul, les galtes begudes, feien un conjunt una mica inquietant, malaltís d'indecisió i de duresa. «Un acte, pensà, he vingut a realitzar un acte». Un sorollet a la persiana el féu girar en rodó. Anà de puntetes fins a la taula, apagà el llum i agafà el revòlver. Per entre les ballestes veié un ocell a l'ampit de la finestra, gros com un merlot, d'un color grisenc. «Nervis, massa nervis», pensà. L'ocell posà el cap sota l'ala i de tant en tant el treia i amb el bec resseguia una ploma. «Liquida paràsits, com jo». Amb la punta dels dits picà la persiana i l'ocell fugí amb un gran avalot d'ales.

La set el turmentava: tenia un gust estrany a la boca, com de coure, i la llengua i el paladar pastosos. Mirà l'hora; encara en tenia per una bona estona. El dia, que

E

—Té, quin vols, el groc o el rosa?

Havia comprat dos gelats i els hi oferia, perquè triés, amb un aire trist. La dona del carretó es guardà els diners que ell li acabava de donar i ja servia altres clients tot cridant: «Al bon gelat!...».

Sempre passava igual: quan s'apropava l'hora de separar-se semblava que li aboquessin una galleda de tristesa al damunt i ja no obria la boca en tota l'estona que els quedava d'estar junts.

Al parc, al costat d'ella, amb tota la tarda estesa davant, amb l'esplendor del sol, sota els arbres remorosos, estava alegre, comunicatiu. La banda de música tocava l'obertura de Lohengrin: l'havien escoltada religiosament agafats de les mans. Els ànecs i una parella de cignes blancs amb els colls erectes lliscaven com si fossin de cel·luloide sobre el cristall blau del llac. Els homes, les dones i els infants semblaven figuretes que caminessin i somriguessin mogudes per algun mecanisme preciós dintre un paisatge artificial fet per a homes de debò.

Quan el sol declinà s'assegueren en un banc verd a l'ombra humida d'un til·ler, i ell, mig tímid mig emocionat, li donà l'anell de promesos: un brillant petit amb un carbó bastant visible. «Jura'm que no te'l trauràs mai més». Per mirar-se'l, separà els dits, estirà una mica el braç, i féu oscil·lar la mà. Pensà amb una secreta recança en la seva mà d'una estona abans, sense anell, àgil i lliure. Els ulls se li velaren una mica.

Havien sortit del parc i caminaven agafats del braç cap a l'entrada del metro.

—Té, pren el rosa.

Ella l'agafà i sentí com una defallença a les cames. Feren uns quants passos. «Rosa, rosa...». Tot d'una s'estremí i una onada, de rubor li pujà fins als cabells.

—Ai, el gelat! —L'havia deixat caure expressament per amagar la seva torbació.

—Vols que te'n compri un altre?

—No.

«... rosa..., rosa..., de pressa, que no s'adoni de res... *Per què et manges les roses?* Ens casarem. Hauré de cremar les cartes. Totes..., la del 15 de febrer, també... Si pogués guardar-la..., amb les roses seques... *Et manges les roses?* En duia un pom a la mà i ell em besava i rèiem i caminàvem. M'agafava per la cintura. Portava el barret decantat, tenia els ulls brillants. Jo menjava una fulla de rosa. *Si sempre manges fulles de rosa et tornaràs rosa.* A la nit vaig somiar que naixia d'un tronc vell arrapat a la paret i que m'obria a poc a poc en pètals de sang. M'agafà el braç brutalment: *Llença les roses, llença-les.* Vaig mirar-lo amb els ulls mig closos i anava queixalant la fulla de rosa... Amor meu... Quan vaig pujar l'escala sabia on era, on anava i per què. Un home d'edat va obrir la porta i s'enretirà per deixar-nos passar. No, no feia olor de res, aquella cambra fosca, amb el paravent descolorit i la catifa esfilagarsada. Sòrdid..., i trist. *No tinguís por.* Quan vaig obrir els ulls vaig veure l'americana al respall de la cadira i la corbata al damunt, verda, amb ratlles vermelles... *Sembla que no es recordi que hem d'enviar les violetes.* La directora del taller em va renyar l'endemà perquè vaig arribar tard... Enfilava les fulles morades en un filferro. Que fort que m'estrenyia!

C

—Taxi! Taxi!

Un cotxe particular passà davant de la noia sense aturar-se. A la una de la nit, entre els seus dos rengles de jardins, l'Avinguda del Tibidabo era deserta. Només el xalet d'on la noia acabava de sortir tenia les finestres il·luminades. A través de les cortines es veien ombres que dansaven.

—La parada de taxis és més avall —va dir un minyó que passava.

—On?

—Al costat mateix de la parada del tramvia.

El minyó mirà la noia una mica perplex. Duia una capa ampla, sedosa i lleugera, llarga fins als peus, i una estrella rutilant al front. I careta. El vent, un vent de nit de març, feia moure els plecs de la capa. Els cabells de la noia voleiaven, tots llançats cap a un costat.

—I la parada del tramvia, on és? —I pensà: «De què deu anar disfressat?». La perruca blanca, amb una cua corbada cap amunt, al clatell, era sorprenent. Les mitges també eren blanques i els pantalons, molt estrets, de setí vermell. El gec era de color neutre i a la cintura li penjaven unes grans tisoires de cartó.

—Vol que l'acompanyi? Jo també vaig avall.

—Figurarà que som aigua. —La noia esclatà a riure amb un riure molt fresc, encomanadís.

Començaren a caminar. El noi avançava tot tímid, una mica separat d'ella i, de tant en tant, mirava a terra l'ombra de l'estrella que ella duia al front.

—Demà passat —digué la noia tot d'una—, me'n vaig a París. Passaré quinze dies a la capital i, després, cap a Niça...

—Ah...

Com que no sabia què dir, se la mirà amb els ulls ben oberts decidit a donar a la seva mirada un aire de sorpresa intel·ligent, admirativa.

Però la noia ja devia pensar en una altra cosa perquè caminà uns quants minuts sense fer cap temptativa per a continuar la conversa. Amb el cap lleugerament decantat, xiulava baixet una tonada una mica monòtona feta de tres notes sempre repetides i, molt sovint, es passava la mà pels cabells. Quan ja semblava que no es recordava del minyó que tenia al costat, parà de xiular i va dir tot assenyalant amb l'índex un farcellet que el minyó duia a la mà amb molt de compte.

—Què és això?

—Això? —Eixamplà els llavis amb un somriure forçat i tot avergonyit va dir —: Oh, res. Uns quants pastissos per al meu germà petit.

—I això? —A l'altra mà hi duia un objecte indestriable...

—És la careta.

—Per què no te la poses?

El noi dubtava, però com que ella insistí, no va saber què dir i se la va posar tot seriós.

—Faig riure molt, oi? Si l'hagués poguda triar jo, l'hauria volguda menys de broma; però me l'han regalada uns amics que són una mica...

—... humoristes?

—A vegades em penso que ho són massa..., ja veurà..., ells...

P

—Fa estona que no dius res. Què tens?

—Què tinc? No res. No tinc res.

—Estàs tan preocupat que ni t'has recordat que avui és el meu aniversari. No et renyo, no... Però em feia tanta il·lusió tenir divuit anys!

Caminaven lentament. Ell, com que era més alt, li passava el braç per l'espatlla; ella l'agafava per la cintura. Entre les branques dels til·lers de la Rambla passaven fresques onades d'aire, i els darrers raigs d'un sol que ja començava a desistir, omplien les fulles d'or.

—Anem a mirar les flors.

Passava un tramvia i una camioneta de correus: hagueren d'esperar-se per a travessar. El vent que féu el tramvia aixecà una mica de pols i caigueren volves d'un arbre. Es van aturar davant de l'aparador: un paradís defensat pel cristall que els reflectia. Les roses, les branques de lilà blanc, els lliris morats amb els pètals carnosos tacats d'una pinzellada groga, els poms de flors de pèsol: malva, blau i rosa, vivien llurs darreres hores d'immòbil bellesa insultant. De la penombra de la botiga, darrera de les flors, sortí una mà bruna amb les ungles polides i agafà dues branques de lilà. Unes quantes flors blanques van caure giravoltant sobre els lliris.

—Ja està?

—Què vols dir, «ja està»?

—Si ja te les has mirades prou.

—Jo?, no me'n cansaria mai. Veus aquella rosa? La que es gronxa una mica perquè l'han tocada quan han tret els lilàs? És tan fosca que sembla negra... N'has vistes mai, tu, de roses negres?

—No sé què els trobes a les flors... Tot això... —va fer un gest amb el cap com si volgués fer caure una nosa que li acabessin de posar sobre els cabells— dura un dia. Si les deixessin aquí, a l'aparador, i passessis demà a aquesta hora, no te les miraries ni un segon. Anem?

—Espera't.

—Em moro de set.

—Saps què m'agradaria?

—Què?

—Que un dia em compressis flors, encara que només fos un pom mol petit.

—No veus que és una cosa passada de moda, això de les flors...?

Tornaven a caminar. El cel era gairebé blanc, desmaiàt. El sol lluïa rere uns núvols prims.

Entraren en un cafè petit, desert.

—Vols seure a fora?

—No: els tramvies fan massa soroll.

Van triar una taula arraconada. Des d'on seien es veia la cafetera elèctrica: lluent, coronada per dues columnes de vapor espesses i bronzents. Estar al cafè els donava una sensació de confort i de llibertat. Tot era net, acollidor: el cuir vermell dels bancs ran de paret, les ampolles arrencades en els prestatges de fusta clara i envernissada, els miralls que les reflectien, fins i tot el paisatge, els

C

Feia mitja hora que havien deixat la carretera i anaven per un camí vorejat d'herbes altes i de flors morades que s'esmunyia entre els camps de fenc. El sol ja era fort i l'aire tebi palpitava. De tant en tant, un ocell alçava el vol xisclant, descrivia un cercle, davallava fins a fregar amb el pit els fencs ajaguts pel vent i desapareixia camps enllà. Pel camí venia un home en bicicleta. Quan fou prop d'ells el gendarme li va preguntar si el mas del pare Michel era gaire lluny.

—Darrera d'aquells arbres.

Mentre travessaven el bosquet van sentir una veu que cridava: «Marcell! Marcell!». Per entre els arbres baixava corrent un gos ronyós: quan el tingueren al costat es posà a lladrar tot reculant. Un home corbat pels anys però amb la mirada viva, espellifat i brut, sortí de darrera d'unes mates tot lligant-se les calces amb un cordill. El gendarme, que amb el gos s'havia espantat una mica, preguntà al vell si la masia de pare Michel era aquell casalot que hi havia enllà dels arbres, a mig pendís. El vell se'l va mirar amb una certa desconfiança, cridà el gos, l'amoixà amb una mà seca com un cep, i va dir tot alçant el cap amb vivacitat:

—Sóc jo, el pare Michel.

—Us porto l'home que vau demanar.

—Quin home?

—El que vau demanar al Grup de Treballadors, si no m'erro... —el gendarme estava una mica perplex—. No us heu pas repensat?

—Perquè voleu que em repensi?

El vell es posà a caminar i el gendarme i el minyó el seguiren. El gos, que guardava una dotzena de cabres, començà a empaitar-les i a emmenar-les cap a casa.

Redossat a la façana hi havia un banc de fusta corcat pels anys i guexat per les pluges. El gendarme hi posà un peu damunt, obrí la cartera, es va treure una estilogràfica del butxacó del pit i va dir al vell que signés un paper ple de lletra impresa. El vell es gratà el cap i se'l mirà de cua d'ull.

—Tinc dolor a la mà... Si amb una creu n'hi hagués prou...

—Podeu fer una creu, si no sabeu d'escriure.

—Jo no he dit que no sabés d'escriure: he dit que tenia dolor a la mà.

—Feu la creu, doncs.

El vell es tornà a gratar el cap i mirà de dalt a baix el minyó que anava amb el gendarme i que encara no havia badat boca.

—És l'home que vaig demanar, oi?

—Em sembla que us anirà bé; i, si no, pitjor per ell.

—Què voleu dir?

—Si no fa les coses que li maneu, o si les fa malament, escriviu de seguida..., o feu escriure. Jo passaré de tant en tant. —Donà un cop d'ull al minyó i afegí—: Si no es porta bé ja sap que l'espera una Companyia Disciplinària.

El vell va fer una creu una mica torta al peu del contracte, se la mirà una bona estona pensarós i tornà l'estilogràfica al gendarme.

—Si no em convé, el dec poder tornar?

E

Va ser el darrer dia. El darrer. El darrer dia.

Duia un vestit blau pàl·lid. Un capell d'ales amples amb tires de vellut negre que li penjaven fins a mitja esquena. El color del vestit i els llaços de vellut és allò que més recordo perquè van ser les últimes coses que vaig veure. Aquell color blau. Blau cel. A vegades a l'estiu, el cel té un blau com el del seu vestit: un blau gris, un blau menjat pel sol. Els dies més ardents de l'estiu. Un blau amarg com les gencianes.

El vestit blau, els seus ulls amb les pupil·les petites i negres com el vellut del llaç, la seva boca —llet i roses—, les seves mans, tot, forma i colors, era un retret, un insult a la meva *correcció*. «Hi ha amors tristos i amors alegres: el nostre és un amor trist», m'havia dit un dia amb una veu grisa, monòtona, un dia, feia molt de temps. Però em va fer tant de mal que no podia oblidar-ho. «Per què, trist?». «Perquè ets un home correcte». Havíem estat vuit dies sense veure'ns perquè jo havia hagut d'acompanyar la meva dona, convalescent, a un poblet de muntanya. Un home correcte... Un home que vivia d'un gest d'ella, ple d'emoció per tot allò que fos d'ella, que em vingués d'ella. Un home correcte...

Encara veig la vela del cafè, aquell matí, color de taronja, amb el serrell que el vent feia ondular, els arbustos ran de vorera, el mirall amb l'anunci d'un partit de futbol, i sento la seva veu freda i profunda. «Em caso». Abaixà el cap, i l'ala del capell li cobrí el rostre. Només veia els seus llavis i el mentó, estremint de tant en tant per un tremolor nerviós. I el blau emmetzinat del seu vestit.

Tot era buit al meu voltant. I dintre meu. Una balma sense ombres i sense ecos. Vaig viure un període podrit, d'una màgia ineluctable. Les coses que em podien fer un signe, suscitar una esperança, s'esvaïen sobtadament com si una mà invisible se les endugués. Com si desistissin.

Després... A quaranta anys res no s'acaba. No. Res no s'acaba... Aquella criatura que em va néixer, que vaig voler, que viurà quan jo seré mort... El darrer fill. Una criatura, blanca i lleugera com un feix de flors. Albert va anar a veure-la amb el llibre de llatí sota el braç. La seva mare va dir-li: «No t'agrada tenir una germana petita?». Va mirar-la amb curiositat i menyspreu, cellajunt, amb els llavis sortits, lleument arquejats. Se n'anà sense dir un mot; va tancar la porta sense fer soroll. El darrer fill. L'havia desitjat obscurament del fons de la meva soledat, per omplir-la, com si volgués fer reviure tota aquella dolcesa morta, preservar-la dintre un ésser encara indecís, marcat.

Avui hem celebrat el seu aniversari. Ja comença a caminar, però encara necessita agafar-se: a un moble, a la paret. Si per anar d'una cadira a l'altra ha de fer uns quants passos sola, mira angoixosament al seu voltant i arrenca a plorar. Vaig demanar que li fessin un vestit blau. L'he agafada una estona i reia i feia uns crits petits, joiosos, com un ocell. He centrat la meva tendresa en aquesta bola de carn tèbia, en aquestes mans i en aquests peus tan petits. Una tendresa acerba. Ha començat a mirar-me fixament, encuriosida tot d'una, i m'ha obligat a tancar els ulls. Té unes pupil·les brillants i negres voltades d'una ombra de blau celeste.

Vaig tenir un desig impetuós d'escriure-li. «Veure't, només. Encara que només sigui veure't passar. Si et volguessis posar el vestit blau... Aquell vestit blau que

D

—De què és aquesta sopa?

—No es pot saber... Ni el cuiner no deu saber-ho.

La cambrera, els acabava d'omplir dos bols amb un líquid groguenc: hi flotaven unes miques de fulles verdes. Havien deixat la maleta a terra, al costat de la taula. Un gos s'hi acostà, l'olorà amb calma i s'allunyà perquè a la taula del costat, una senyora vella que duia un capell marró amb una ploma de faisà, li allargava una espina de peix.

—No em miris; menja.

Ell obeí i ficà la cullera dins del bol. Al cap d'un moment alçà els ulls i es quedà una estona mirant-se-la.

—Què penses fer?

Ella s'eixugà els llavis, dubtà un moment i va respondre:

—No ho sé.

—Em sap greu que te'n vagis així, sense saber què faràs.

—Val més que no hi pensis. —Ho digué mirant el bol i en veu molt baixa.

—Sí, sí, em sap molt greu...

—Menja.

El restaurant de l'estació era ple. Les cambreres anaven i venien de pressa amb el llibret de notes a la butxaca del davantal i el llapis penjat a la cintura al cap d'una cadeneta de metall. La d'ells era bruna. Devia tenir una quarantena d'anys; una quarantena d'anys marcits. Se la veia de mal humor i cansada. Duia els ulls molt pintats.

De tant en tant, ell mirava el rellotge: faltaven tres quarts per a l'hora del tren.

—Digues alguna cosa.

La cambrera agafà els bols i els posà el plat. Un plat de porcellana calent. Els serví un tall de lluç bullit, cobert de maionesa, amb dues o tres fulles d'enciam.

—Digues el que vulguis, però digues alguna cosa.

La cambrera tornà enrere:

—Dispensin, m'havia descuidat de servir-los els espàrrecs.

Els en posà mitja dotzena al costat del tall de lluç.

—Els compten bé: sis tu i sis jo. Estic segura que tots els qui sopen han comptat els espàrrecs que els han posat al plat. Sis espàrrecs. Gairebé els anys que feia que tu i jo...

Un tren xiulà. Es sentien cops de martell a les rodes barrejats amb els crits dels mossos de l'estació i amb el soroll dels altaveus que anunciaven la sortida dels trens.

—Ai!, la copa...

Anava a agafar una llesca de pa del cistellet i l'havia feta caure. La cervesa s'escampà pel paper que servia de tovalles, lliscà fins al cantell de la taula i començà a regalimar a terra.

—Aparta la maleta!

—Sort que no he trencat la copa.

—Calla, pobreta, calla.

Deixà el portamonedes a terra, sobre l'herba. Era un portamonedes molt vell, molt brut. El full de níquel que cobria la tanca havia anat caient escrostonat i el llautó deixava olor de metall als dits. Se'ls fregà a la punta de la jaqueta i es descordà la brusa amb una mà. Tenia el pit molt blanc, caigut, solcat de venes blaves, fosques. L'infant començà a xuclar amb avidesa i de mica en mica clogué els ulls. Quan els tornà a obrir li quedaren fets, buits. Una gota de llet li lliscà pel costat de la boca.

Dreta, immòbil, mirava el riu. El vent bronzia per entre els ferros del pont alt, arrijava l'aigua, li feia voleiar les faldilles, jugava amb els brins d'herba. L'infant s'ennuegà, deixà el pit i tornà a buscar-lo amb un moviment indecís del cap, com un gat acabat de néixer, cec. Havia tingut els punys closos tota l'estona: començà a obrir-los lentament, com una flor.

El pont trontollà. L'ombra del tren passava veloç sobre l'aigua. Un xiulet llarg es barrejà amb el soroll dels ferros i el vent. Un núvol de fum espès es desfèu sota el pont, riu avall.

Mirà indiferent l'home que tenia al costat. No l'havia sentit venir ni sabia d'on havia sortit. A contrallum, el sol li aureolava el vestit esparracat, d'una polsina daurada i movedissa. Portava un sac mig ple a l'esquena i del sarró li sortia el coll d'una ampolla. Tenia els ulls petits i blaus, la barba i el bigoti molt blancs. L'home mirà la criatura adormida. El cap li penjava una mica enrere. El bocí de pell per on havia lliscat la llet brillava.

—Duia gana, oi?

Ella no li contestà i estrenyé la criatura contra el pit com si volgués protegir-la. L'home no s'adonà del gest. Amb el dit estès fregava suaument la pell del front rosat.

—Vols dir que no és massa tendra, per passejar-la amb aquest vent?

Topà amb una mirada dura i sentí el respir d'ella contingut entre les dents closes. Es quedà una estona palplantat, dubtant.

—Bé, bé, tant se val. Ja veig que no ets de mena enraonadora. Apa, noia, salut!

—Coixejava. Se n'anà per un camí una mica en diagonal, cap a una vinya que s'enfilava pel pendís com un llençol verd estès sobre la terra àrida. Ella el seguia amb la mirada, sense moure el cap. Caminava de pressa. Aviat només veié una taca fosca retallada sobre l'horitzó lluminós.

Deixà la criatura adormida a terra. A dues passes hi havia una pedra. L'agafà i començà a cabdellar-hi un cordill brut que s'havia tret de la butxaca. Tenia el rostre demacrat i dues taques vermelles i febroso li lluïen als pòmuls. El sol li treia reflexos blaus dels cabells, li feia brillar les ungles exsangües mentre les mans nuaven el cordill.

S'apropà a la criatura i s'agenollà al seu costat. A poc a poc li passà el cordill sota el cap. La criatura gemegà i crispà les mans sense despertar-se.

—Calla, pobreta, calla. Dorm.

Li ho digué; molt baixet i l'agafà. Fèu un gran esforç per alçar-se. Li posà la pedra sobre el ventre i s'apropà a l'aigua. Els peus se li enfonsaven en el llot.

C

No hauria pogut dir com s'havia fet aquella taca de tinta. Tot esperant el tramvia es mirava, desolat, els pantalons. Eren els únics que tenia una mica presentables. Hi havia tres taques de tinta blau-negra al genoll dret, dues de molt petites i una de grossa com una cirera..., no, molt més grossa que no pas una cirera..., grossa com què? Com una poma, pensà desesperat. Els pantalons eren de color de cafè amb llet, i la tinta, que s'anava assecant, s'enfosquia i semblava que s'estengués.

—S'ha tacat amb tinta, oi? —El senyor Comes era una vella amistat de tramvia. Feien el camí junts matí i tarda—. S'hi havia d'haver tirat aigua de seguida. No hi ha res que taqui tant com la tinta. Una vegada em vaig haver de fer tenyir uns pantalons. Potser no eren tan clars com aquests que vostè porta, però, així i tot, no hi va haver cap més solució.

No se l'escoltava. Encara veia els ulls de la senyoreta Freixes, la mecanògrafa. Irritat perquè havia perdut set fitxes, li havia dit amb una veu furiosa: «No hi ha res tan trist com haver de treballar amb imbècils». Ella se l'havia mirat, sorpresa, amb els ulls espurnejant, i només havia tingut esma per a dir: «Oh!...».

—Ja el tenim aquí.

Obès i cordial el senyor Comes assenyalà el tramvia amb un cop de cap. Venia ple i la gent s'arraïmava als estreps. Com sempre, el senyor Comes fou el primer a pujar. Era una especialitat seva: s'obria camí amb els colzes, amb el ventre, amb un somriure infantil, i ningú no protestava.

El tramvia arrencà amb un gran sotrac. Començaren a passar cases, finestres, balcons. Passà el Garatge Internacional, la Cooperativa, el Tennis Club... Tot passava amb l'ordre de cada dia, fatal, enervant. El tramvia s'havia buidat una mica i pogueren seure.

—Ja he comprat el bitllet —digué el senyor Comes amb un aire una mica misteriós, i li donà un copet a la cuixa.

Cada mes, ja feia prop de cinc anys, compraven un bitllet de la rifa a mitges. Mai no havien tret res, però cada mes el senyor Comes li deia amb un somriure: «Ja ens hi anem acostant». Quan va veure que el seu amic butxaquejava, li aturà la mà.

—No s'amoïni..., ja ho trobarem a primer de mes... Què li fa el nen?

—El nen? Més bé, gràcies.

Quan arribà a casa seva anà de dret al menjador; el sol que entrava per la galeria feia més vells els mobles, més polsosos els racons, més grises les cortines blanques. Tot s'havia anat envellint, tot havia perdut frescor.

La seva dona anava i venia de la cuina. Acabava de parar la taula, li semblà que s'engreixava una mica. Li besà el front d'esma, s'assegué i obrí el diari.

—Què t'has fet als pantalons? Què és aquesta desgràcia?

—Sí, mira..., el senyor Comes m'ha dit que l'única cosa que podem fer és durlos a tenyir.

—Tot arriba alhora... Justament aquest mes que tenim els remeis del nen. I el metge.

—Què fa el nen? No hi ha res de nou?

—No. El doctor Martí ha dit que demà ja el podrem llevar... Però, què tens?

N

Un plany dolorós omplí la cambra: s'arrossegà un instant i morí tot d'una com si hagués travessat les parets. Semblava el lament d'una bèstia acabada de ferir quan encara no ha perdut sang ni energia. El silenci compacte tornà a envair-ho tot. Passà un minut i un cos es remogué entre llençols com si, més que el plany, un eco misteriós del plany l'hagués arrencat del son profund. Un gat començà a miolar a l'escala: els miols creixien de to i de volum, es feien punyents i apressants. Un altre plany féu emmudir el gat. Aleshores una ombra saltà del llit seguida per un arpegi de molles. Un trepig de peus descalços, dos o tres estossecs, el soroll de l'interruptor i la claror inundà la cambra.

L'home que havia anat a encendre el llum tornà cap al llit, inquiet, i preguntà: «Vols dir que...?». De sota els llençols impregnats de perfums de sofregits i verdures bullides —la cuineta era a tres metres— eixí una veu cansada: «Posa aigua a bullir primer de tot; després truca a casa de l'adroguer i demana'ls que et deixin telefonar al metge». «Que pàl·lida», pensà l'home. Mai no l'havia vista tan pàl·lida ni amb els ulls tan enfonsats. A l'escala el gat recomençà els seus miols plens de desig. «Ordre, ordre, ordre», digué mentalment per tal d'apaivagar un lleu tremolor a les mans; però el desig que tenia de fer-lo cessar l'accentuava. Abans de poder encendre el gas se li apagaren mitja dotzena de llumins: quan les flames ataronjades i blavisses esclataren, l'atmosfera era irrespirable. «Havia d'haver obert el gas després d'encendre el llumí i no abans». Omplí un pot d'aigua amb un gran gerro blau i el posà damunt del foc.

«Què et sembla si obrís la finestra un moment?». Un altre crit li respongué. Anà vers la seva dona, li agafà les mans sense saber què dir per a donar-li coratge. Ella el mirà angoixosament, amb el rostre tot perlat de suor. «Quatre fills...». Sentí les mans d'ella crispades entre les seves. «A la nostra edat...», balbucejà. Tot d'una tingué la sensació que havia d'accelerar els moviments: obrir la porta, precipitar-se escales avall, trucar a casa de l'adroguer, agafar el telèfon i comminar el metge que vingués a l'acte. Però romania palplantat, com si els tres fills que hi havia darrera la seva vida el retinguessin: l'un, falangista a Madrid; un altre, exiliat a Mèxic; una filla seduïda per un oficial italià, a Reggio —«les meves contradiccions interiors fetes carn», solia pensar—. Divuit anys el darrer fill i ara el quart a punt de néixer. El recorria una sensació angoixosa com la que precedeix la nàusea; es sentia grotesc. El gas, que durant tot el dia venia amb suavitat, ara, al cor de la nit, brunzia. Les flames dretes s'enfilaven pels costats del pot, oscil·laven, hi encenien reflexos blaus, l'aigua ja començava a remorejar. «L'abric, l'escala, el telèfon..., ordre, ordre, ordre».

—Baixo i torno de seguida —digué. Abans d'anar-se'n encara s'acostà a la taula i la desembarassà de llibres i papers. «Conseqüències nefastes de la veritat». Antic professor de geografia en un liceu de Barcelona, havia començat a escriure una obra a l'exili.

En sortir del treball —feia d'eixugaplats en un restaurant de luxe— es voltava de llibres i es submergia en l'estudi. D'aquestes immersions en sortia embriagat. «Conseqüències nefastes de la voluntat d'ésser verídica», era el títol primitiu del llibre. Però havia optat per l'altre. La veritat com a dissolvent de totes les relacions

L

Us explicaré una història de quan era estudiant.

Tenia la taula de treball a la finestra que donava al carrer. El meu camp visual era limitat per la casa d'enfront, i la finestra del tercer pis corresponia exactament amb la meva. Les persianes eren pintades de verd, hi havia geranis a l'ampit i un ocell en una gàbia que mai no vaig sentir cantar i que un dia va fugir. —Una veïna ho explicà, cridant des de la finestra, a la meva portera—. Una tarda vaig veure baixar llits, cadires, taules, un piano. Els veïns d'enfront devien canviar de casa. Jo mirava distret com aquells mobles es gronxaven en el buit a l'extrem d'una corda. Els crits del homes que els carregaven a la conductora i els primers símptomes d'una primavera precoç m'emperesien l'esperit i m'impregnaven d'aquella melangia arrossegadissa que a dinou anys provoquen les coses quan un atzar subratlla tot allò que tenen d'efímer. En aquell temps hauria volgut fixar cada moment de la meva vida, fer-lo definitiu entre coses posades per sempre. Ni ho sé, què volia! I aquells mobles polsosos que baixaven uns darrera els altres, amb paquets i baguls, començaven a pertànyer a un passat que fugia de la meva òrbita i em deixaven un gust amarg d'inseguretat.

Quan vaig adonar-me que el pis tornava a ser habitat, les tardes eren llargues i el sol feia preveure un estiu implacable.

La finestra devia haver estat tancada molts dies, perquè una tarda, en veure que una noia l'esbatanava, vaig tenir una forta sensació del pas ineluctable del temps. A poc a poc em vaig adonar de dos fets curiosos: la noia obria la persiana cada tarda a la mateixa hora; al cap d'una estona, un minyó si fa no fa de la meva edat la tancava.

El dia del meu aniversari vaig rebre un paquet de casa. La meva mare m'enviava roba i llibres; la meva germana, en una caps a part, mitja dotzena de gladiols vermells, del nostre jardí, i mitja dotzena de paquets de cigarretes de luxe. Vaig posar les flors en un gerro sobre la taula —mitja dotzena d'espases de foc— i em vaig posar a treballar amb una encoratjadora sensació de confort interior, tot jo voltat de fum.

Les flors la devien atreure. Potser jo les havia posades expressament. Quan obrí la persiana es recolzà a l'ampit i mirà. Era bonica. Decididament, molt bonica. Color d'estiu. Un dels meus mots predilectes quan penso en una noia és *sirena*. Després ve *nimfa*. Però el preferit és *sirena*, amb tots els altres que atreu: *oceà, marí, nostàlgia, liquen, illa, vela, vaixell, platja*. Duia una brusa vermella escotada. Un dels colors que aleshores m'agradaven menys era el vermell —influències de la meva germana, suposo, que el detestava—. Era un color que m'enervava, fos tot un vestit, fos només un detall —i classificava tots aquells que en duïen damunt, com una mena de gent digna de poca consideració. I paradoxalment una brusa vermella, d'un vermell rabiós, insultant, m'havia de donar moltes nits d'insomni i molts dies de neguit dolorós.

Aviat només vaig viure d'esperar que la noia aparegués. La somiava. Llunyana i dolça com una princesa. La dibuixava al marge dels llibres, a les llibretes, a la taula amb un trempaplomes. Cap dels dibuixos que feia no se li assemblava: això em produïa una irritació trista i me'n feia començar d'altres incansablement.

M L S

... vet ací els enamorats..., on són els enamorats?

La senyora Létard agafà dues pastilletes de sacarina, en tirà una a la seva tassa i anava a tirar l'altra a la tassa de Lisa Sperling, la seva rellogada.

—No!

Li aturà la mà amb un gest enèrgic.

—Encare té sucre?

—Sí, encara me'n queda una mica. Avui m'hi tiraré sucre.

Agafà la tassa fumejant, digué bona nit i entrà a la seva cambra. Tancà la porta i girà la clau lentament. Deixà la tassa sobre la tauleta, davant de la finestra, i es quedà una estona sense saber què fer, sense saber per on començar tota la feina que volia fer, que potser no faria.

«Començaré per la maleta». La tragué de sota el llit i la hi deixà al damunt. «Cartes..., retrats..., tot és meu i ja em sembla que és d'algú altre...». Tenia els llavis prims, amargs, esblaimats als angles de la boca, lleument malves al centre: les dents grogues molt separades les unes de les altres. «Sembla la boca d'un mort», havia dit una vegada una amiga seva. Agafà la carta del seu fill i es posà a llegir-la per centèsima vegada.

Estimada mare: Avui marxem. Quan estarem instal·lats a Minsk, vindràs. Espero que el servei de trens es normalitzarà de seguida. Voldria evitar-te les molèsties d'un viatge llarg en males condicions. Tingues confiança en mi...

Plegà la carta a poc a poc i la besà. Després..., després havia començat la guerra amb Rússia i s'havia quedat sola a Limoges —on havia anat a parar en fugir de París— incomunicada.

Tragué tres retrats. Un de la seva germana: «A la meva estimada Lisa. Record d'Anna Sperling. Odessa 1916». Un d'ella, a divuit anys. Duia un vestit de gasa amb un cinturó de vellut ample..., blanc. Un vestit de gasa blanc amb el cinturó de vellut vermell: el llaç, darrera, li penjava fins ran de faldilla. «Jo era més rossa..., era ella la que valia». Que lluny que és aquesta noia, que lluny! Posà els dos retrats junts. Anna havia mort jove, tuberculosa; havia deixat un diari i un feix de versos. «Ella, almenys, no ha sofert tant...». El tercer reixat era el seu de núvia. «Quantes il·lusions, aleshores..., només m'ha quedat l'amor del meu fill. El meu marit..., oh, no..., ell no... Si tots els besos que ha fet a les altres mels hagués fets a mi...». Tornà els retrats a la maleta i la va tancar.

Es quedà dreta al mig de la cambra. «Què faré, ara? Ah, sí, els llibres». Sobre la taula n'hi havia mitja dotzena. Els agafà d'un a un, mirà els lloms, passà lentament la mà per les cobertes. «On tinc el paper i el cordill?». En trobà al calaix de la tauleta i començà a fer un paquet.

A la cambra del costat se sentia soroll de vaixel·la. La senyora Létard rentava els plats. Un gat miolava.

Ella escrivia sobre el paquet:

E

Duia un vestit de mussolina carmí amb una peça de mussolina blanca; al pit, un pom de miosotis retenia un grup de tavelles. Mitjons blancs, sabates de xarol negre i un llaç del mateix color del vestit, com una papallona damunt dels cabells. Tenia la boca i el nas inflats i parlava dificultosament. El dia abans havia caigut del llit del seu avi, alt d'un metre —jugava a rodolar—, s'havia trencat el tel del llavi superior i havia sagnat en abundància.

Els pares i l'avi tancaven portes i finestres: el reixat de la cuina, el balcó del menjador, la doble porta del terrat. La mare havia entrat la roba estesa, encara una mica humida: era més prudent. En aquell racó de Sant Gervasi, solitari i quiet, quan algú deixava massa estona la casa sola era com si es preparés una sorpresa.

Al carrer trobaren Felipet, esmaperdut, amb el nas ple de mocs i la mirada trista.
—Ja te'n vas?

Tota una tarda sense la Mercè, com passaria? Estava una mica cohibit perquè aquella era una Mercè diferent, una Mercè color de flama que se n'anava a fer comèdia. Al darrer acte la treien mig ofegada d'una caixa de cabals. «Els braços i les cames morts, sents? Has de fer de mort», li deia el director a cada assaig, car ella, sense adonar-se'n, s'enrigidia tota als braços de l'home que la duia.

Felipet els mirava com s'allunyaven carrer de París amunt. Pares, avi i Mercè s'anaven fent petits amb el Tibidabo per teló de fons.

I la casa tancada i deserta, aquell jardí polit amb gardènies i camèlies i llessamins, amb l'olivera vella que els dies de sol, a l'hivern, els servia de vaixell pirata o de far per a guiar vaixells perduts, li semblava una casa i un jardí forasters —com si mai no hi hagués entrat.

Anaven a La Flora. Al Guinardó. Passarien per davant de la cotxera de tramvies dels Josepets, travessarien el terreny vague que servia de camp de futbol a tota la mainada del barri; veuria la plaça de les palmeres i aquells jardins de la Travessera de Dalt amb parterres de tulipes grogues i rosa, rosers desmaiats, amb lilàs i xeringuilles prop de les reixes, d'on de tant en tant el vent portava, amb una remor profunda, de fulles, un perfum tot fresc, de mel, com si un eixam d'abelles anés barrejant els mil perfums escampats. A La Flora la mare de Mercè hi havia ballat de joveneta, el dia del primer vestit llarg, el dia del primer pentinat amb els cabells alts, el dia del primer pretendent, del primer prometatge. Els diumenges de La Flora vibraven de polques i masurques, de valsos i de balls de llancers. Les declaracions d'amor, les intrigues minucioses entre mares de noies a punt de casar hi feien una música sorda i patètica sota l'esclat del cornetí i el vosc dels violins i el contrabaix. Ballaven sobre una catifa vermella crepitant de clofolles. Una dona cega, menuda i obesa, venia cacauets a l'entrada i uns poms de pensaments de cartó en forma de cor. S'hi arribava per un carrer de pendís pronunciat.

—Avi, què serà la sorpresa?

Eren inseparables. A ell no li havia sortit mai un reny dels llavis per a aquella criatura més aviat lletja i esquifida, turbulenta com una ventada de març. El pentinava cada vespre. Abans d'anar al llit s'asseia sobre la taula del menjador

E

—... no, no, tal com li ho dic, mai no he pogut dormir en el tren, m'ensopeixo una mica però sempre sento aquesta cruixidera de rodes i de fustes i a més a més amb aquest trontoll i tants sotracos tinc por d'anar al vàter i m'espanta pensar que el tren em pot rebotar contra la paret i estabornir-me i si ningú no tingués necessitat durant moltes hores encara que cridés no em sentirien i a la meua edat em trobarien morta i no voldria pas morir sense prendre Nostre Senyor. Tots podem tenir un cop d'accident, però seria molt trist morir condemnat, i a mi el foc no m'agrada i el de l'infern deu ser, pel que diuen, dels més forts.

»... que si tenen set?, pobres bèsties, i tal. Amb aquests becs badats i aquestes crestes desmaiades..., però no les puc ajudar. Ara que hem de pensar que demà passat totes seran mortes i rostides perquè és Santa Maria i a casa dels meus senyors serà festa grossa, perquè, a més que és el sant de la senyora faran la *puesta de largu* de la nena gran, que sembla una estampa... Oi que m'avisarà quan serem a Barcelona? Jo no sé llegir cap lletra, el meu fill sí que sabia llegir com si fos un fill de senyors, però va morir del pit i encara no tenia vint anys. El meu home va dir-me: "No ploris, així s'ha estalviat de fer el soldat". Perquè vivíem a Barcelona mateix, ara no recordo el nom del carrer, però era prop de l'estació de França. El meu marit era forner i era molt ben considerat i treballar la farina és una cosa que no fa fàstic. Jo sempre li deia... Valga'm Déu, ara se'ns posa a ploure i aquestes bestioles que se m'estan morint de set..., amb aquesta xafogor, miri-se-les, tan grasses com les crio i que no tenen polls... *co-coc, co-coc...*, petites..., si els pogués recollir una mica d'aigua... Ja veurà, tot el dia, la llibertat. I la sequedat a les potes que procuro que tinguin...

»... em sembla que era l'any que van cremar els convents, oi?, que Nostre Senyor no els ho tinguí en compte, al poble hi va haver un temporal que es va emportar tota la collita i ens va deixar a la misèria, i el meu marit va dir: "Anem a Barcelona i així el noi sabrà més que si ens quedàvem aquí, que un pagès sempre és un pagès i un senyor sempre és un senyor". I el meu germà, que tenia diners perquè era l'hereu i tot li venia de cara i això ja ho tenia del néixer, va comprar la casa i el camp per fer-ho anar enlaire, que ell podia i nosaltres no podíem, i quan vam arribar a Barcelona teníem uns quants diners, però de mica en mica els vam anar perdent, perquè el meu home no va trobar feina de seguida i el noi ja era de mena malaltís, i metge per aquí i metge per allà, i bona nit i bona hora la picossada de diners que ens havia dat el meu germà per la casa i el camp. I tot per culpa de l'aigua, perquè sense el temporal, que devia caure per càstig de la crema de Barcelona, sempre paga el just pel pecador i ho vam pagar nosaltres perquè les terres tiraven cap al riu i feien baixada i l'aigua s'ho va endur tot cap avall...

»... si en vol ja en pot agafar..., la debilitat és una cosa molt dolenta i ja se sap que el ventre porta les cames..., amb la gana que hem passat tots plegats... Sí, miri, una truiteta, oh els ous, els ous són de la setmana. Quan vivia a Barcelona cada diumenge anàvem al Tibidabo i ens endúiem el menjar, però a mi sempre em feien por els ous de Barcelona perquè són ous guardats. Vol una miqueta de pernil? Un tallet? No digui que no, que no sap el que es deixa perdre. Això alimenta i no enfarfiga... Jo anava a rentar la roba a casa d'uns senyors que tenien quatre

A

Abans de morir voldria fixar els dos darrers anys de la meva vida, explicar, per explicar-m'ho a mi mateixa, tot el que m'han obligat a no poder viure. Una tarda de darreries d'hivern, tenia tant de fred, que vaig entrar en un cafè a beure un grog. El cafè es deia Cafè dels Ocells. Em vaig asseure a una taula ran de finestra. La gent que passava pel carrer caminava de pressa i corbada. Jo estava nerviosa; havia tingut una discussió amb el professor de pintura perquè em deia que havia d'atenuar els colors i jo creia que no. I creia que era un home antiquat i que tenia mal gust i trobava completament absurd que no em volgués entendre i que no trobés que, de la manera que jo pintava, era de la manera que jo havia de pintar. A més a més estava de mal humor perquè ja feia quinze dies que havia d'haver rebut el xec del meu oncle, i la mestressa de la pensió, en sortir, al matí, m'havia fet preguntar quan li pagaria la nota. Encara més misèries: la ploma estilogràfica m'havia caigut a terra i s'havia despuntat. Vaig demanar ploma i tinter al mosso del cafè: volia escriure al meu oncle de seguida. Mentre treia paper i sobres de la cartera, un home se'm va asseure al costat. Un home que no tenia res d'extraordinari i jo ni m'hauria adonat de la seva presència si no se m'hagués assegut al costat amb una audàcia que vaig considerar revoltant, sobretot havent-hi, com hi havia, moltes taules buides. Tenia fama de ser esquerpa i salvatge entre els companys de classe a més de persona «fàcilment irritable i amb reaccions inesperades i violentes». Aquell home al meu costat, quiet com una pedra, l'ombra que em feia la seva cartera que havia deixat dreta damunt de la taula —una cartera de cuir marró, bona, però usada, amb tanques i panys de metall—, em va empènyer, gairebé sense reflexionar, a abocar-li el grog que em quedava al vas.

—No té importància.

La seva veu encara em va fer indignar més. Una veu freda, fosca, acompanyada d'una mirada indiferent. Es va treure el mocador i es va eixugar els pantalons amb calma.

—Ha estat una acció volguda.

—No penso haver-vos molestat gens.

—Per què us heu assegut a la meva taula?

—Ah, no, perdó; sou vós que us heu assegut a la *meva*.

El vaig mirar sorpresa.

—Les taules de cafè no tenen propietari: són del primer que arriba.

—Sóc persona d'hàbituds: vinc cada dia a aquest cafè, a la mateixa hora, i m'assec invariablement en aquesta taula, tant a l'estiu com a l'hivern.

L'endemà vaig tornar al cafè. Ell entrà i anà a asseure's a la seva taula. Jo m'havia assegut a la banda oposada d'on seia ell. Ens vam mirar i vam riure. El dia anterior, abans d'adormir-me, havia pensat en l'incident del grog i ja em sabia greu.

En sortir del cafè em vaig adonar que em seguia. En arribar a la porta de la pensió em va dir:

LA MEVA CRISTINA I ALTRES CONTES

1967

P C S 'O 1968

E

Caminaven a poc a poc. El més alt era un home solemne, ben vestit, amb la barba grisa i els pòmuls una mica vermells; l'altre, magre i sense afaitar, semblava que acabés de sortir d'una malaltia. Estaven abstrerts en la conversa i el més alt s'aturava de tant en tant i es passava la mà per la barba com si volgués sospesar bé les paraules.

—A la vida no hi ha temps per a tot. Riure i plorar, divertir-se i ensopir-se... I en el punt de néixer ja t'has de preparar a morir. Perquè les ganes de plorar que tenen les criatures de bolquers és perquè ja ho senten.

—Ja senten què?

—L'olor que hi ha escampada de la mort... Després un s'hi avesa... Sap què em fa respecte a mi?... Pensar que a darrera de Montjuïc hi tenim un portaavions. Veu?... de jovenet m'hauria agradat servir en un portaavions. No ha vist mai cap pel·lícula, vostè, que hi sortís un portaavions?

—En vaig veure una, ja fa anys, amb dos avions que tornaven amb el motor incendiats. I un dels avions, el segon, va envestir el noi que feia el senyal amb les banderetes... Però el que és més curiós...

—Devia morir.

—Qui?

—El noi de les banderetes.

—A l'acte. El que trobo més curiós, com li deia...

—El que ha passat de més curiós és el misteri del submarí... Se'n recorda?

—Sí, però...

—Què mira?

—Aquell núvol de color de pissarra... Allò del submarí va ser una broma.

—Si d'aquell bullit en diu una broma... Miri: jo, si fos ric, i en passés una d'aquestes, m'hi voldria trobar. Que els Mau-Mau criden, jo allí. I qui diu els Mau-Mau diu totes les altres aventures, perquè sense aventura... En canvi, vostè no, pel que veig. Diu que va ser una broma i ja el tenim tranquil i a punt d'anar a dormir amb una camisa llarga fins als peus. No pensa.

—M'agrada seure de cara al mar i quedar-me buit. Vostè no pot ser que dormi tranquil amb aquesta agitació a l'ànima.

—L'agitació és vida. El mar, miri-se'l amb calma, no em diu res. El portaavions que hi ha al damunt, m'interessa...

—Així a vostè tant li fa saber com es fan les petxines?

—Què vol dir?

—És que les petxines les fa el mar. I sense el mar el portaavions que a vostè li agrada tant hauria d'anar amb rodes. Que no ho veu que el més gran misteri del món és el mar?... Miri-se'l bé.

—Sempre diu miri, miri, miri...

—Vostè també. Miri: vostè i jo estem l'un al pol nord i l'altre al pol sud. Jo trobo que el mar, amb aquest malestar de les onades, és una tragèdia.

—Aigua de la font amb una mica de sal.

—Aigua enfonsada que no s'acaba mai. I el que passa a dins...

—Peixos que van i vénen.

L

... Vine'm aquí, cargolí de sargantana tripallonga! Riu! Corre, riu!... Pellofinga boja, ensenya les dentetes... A veure? Una, dues, tres..., i mitja!, que baixa per la geniveta avall. Alça els bracets, alça... Saps què fan les senyores? Seuen al saló i mengen dolços i totes diuen, el meu marit, el meu marit..., i tu i jo ens divertim, cagallona, més que cagallona. Ensenya la panxeta..., més grassona que el colominet, que el conillet, que la perdiganya, que el pollastrí, que la tortoreta, que la merlotinga, pixarrona fastigosa... Alça els bracets. Dignes mosca, mosca, mosca... Buuum! Mira el jardí. Posa'm una maneta darrera del coll... Així, veus? Bufandeta de seda. Veus la plugeta com cau? Mira l'arbre de xarolina i les gotetes per la panxona de les fulles cap a terra a engreixar els cucarrons i les paparolles tisora... Sents com enraonen sense parar? Són-les-se-nyo-res... Adelina, ensenyi a dir papà i mamà a la nena. Se li asseu al davant i ben a poc a poc, que vegi com vostè mou els llavis, digui-li pa-pà, ma-mà... Se'ls ha d'ensenyar així, de mica en mica, els nens petits són molt imitadors... Que pel sant del meu marit la nena sàpiga dir pa-pà... Dignes pallufo! Pa-llu-fo, pa-llu-fo... Mira l'oreneta, mira el verderol, mira el merlotí amb tres cucs al bec com corre..., mira, mira..., ara arriba una altra senyora, veus? La Neus surt a obrir-la amb el paraigua vermell i es diuen coses i també menjarà pastissos de nata amb forquilleta d'or, amb el dit petit amunt, i jo aviat et faré la lleteta de color de llessamí. Eh que estem bé soletes? Obrim el balcó?... Aguanta't com una senyora, els peuets al bassalet d'aigua. T'agrada? És fresqueta, ve del cel, la fa caure el senyor de la barba que viu a dalt de tot amb pantalons de núvol i gorra de núvol, i diu amén. Fes ball manetes... No en saps? Oi que ets la més rebufona i la més petitona de les que han fet fins ara? Oi que sí? Oi que ets meva i ens estimem? Cap al bressolet. T'eixugaré els peuets amb la tovallola de color de blat de moro..., ben sequeta. Que no se'ns encostipi, que no li surtin moquets... Què tens a la maneta?... Un cabell? Això no es fa, dolenta. No els has d'agafar els cabells. Són bruts, sents? I tu sempre has d'anar amb les manetes de coralina... Bruixeta! Si ve el dimoni parrongo se't menjarà tota: de primer un ditet, després un altre, després els peuets, els genollets..., i la panxona de pardal de teulada... Sí senyora, no facis morrets. Se't menjarà per berenar i llençarà els ossets perquè riguin les cuques de fanalet. Sí senyora. A fer bondat. Dignes..., pa-pà, ma-mà... Ara se'n va una senyora amb cinturó i arrissada, i tu ets més bufona perquè tens els cabellats escabellats com una escombreta de comuna. Dignes, pallufo! Pa-llu-fo, pa-llu-fo... Pel sant del papà has de saber dir pallufo. Tornem al balcó? Vine..., oi que estàs marejadeta? Oi que ja no saps on tens el caparró?... Et faré un vestidet de pallasso i anirem a fira a riure, a ballar... Vestideta de pallasso, aniràs...

U

Senyor metge: no s'estranyi que li expliqui per escrit el que em passa. No s'estranyi que firmi amb un nom que no és el meu. Encara que faig mal fet de dir-li que no se n'estranyi, perquè si no li digués que el nom amb què firmo no és el meu, vostè no s'ho pensaria: però he de dir-li, i no sé ben bé per què, que no és el meu. Sóc vergonyosa de mena i la gent em fa por. D'un parell d'anys ençà visc esverada com una gallina. Potser si rumia amb calma endevinarà qui sóc, però jo, si és que el meu mal no té cura, més m'estimaria que no rumiés, que no ho endevinés. Ara, que, si ho endevina, jo, sempre, davant de la gent —perquè si vostè ho endevina aviat ho sabrà tothom—, sempre negaré. I vés, busca.

Em costa d'escriure perquè la feina del camp no lliga amb el paper i la ploma, però el que em passa ho porto tan a dins i em fa tornar tan boja que per força hauré d'explicar-me amb lletres. Si el meu mal no té remei, contesti'm també per escrit. Farà el favor de deixar la carta en un forat que hi ha a la soca de l'olivera de la dreta del camí que va a la masia de la seva filla gran. Si li sembla que em pot curar, vindré a veure'l. No he parlat del meu mal a ningú: vostè serà la primera persona que en tindrà coneixement.

No em recordo d'haver tingut mai cap malaltia: he estat i sóc forta com un cavall. Em puc llevar a trenc de dia i treballar fins a caiguda de nit. No, ara no: abans. Fa dos anys. De dos anys ençà tot ha canviat. La cosa va començar quan va morir el meu marit. Però aleshores no vaig adonar-me'n.

Vostè coneix tan bé com jo aquestes matinades de darreries d'estiu, encara rosses i no adormides: tot just quietes. Els blats ja no es gronxen perquè els han segats i les roselles qui sap on paren. Una matinada així el meu marit va dir que volia menjar figues per esmorzar. Feia cosa d'una setmana que ens havíem barallat per culpa d'interessos i jo encara li tenia rancúnia. Vaig a collir figues, va dir. La figuera ja tenia pàmpols grocs i les figues, de coll de dama, eren dolces com la mel: sobretot les que estaven una mica picades d'ocells. Jo el mirava des de la finestra de la cuina tot preparant la calderada per a les gallines i mentre ell anava a buscar l'escala al porxo, vaig pensar: així et rebentessis.

Abans d'entrar al porxo va deixar el cistell a terra. En sortir el va agafar amb una mà; amb l'altra aguantava l'escala i l'anava arrossegant. Se li veia que es començava a fer vell. No puc dir-li en què se li veia. Potser perquè amb prou feines si alçava els peus de terra quan caminava, com si els genolls no li fessin bé el joc..., potser perquè ajupia el cap i el clatell se li anava fent molsut..., no ho sé. Potser perquè gairebé sempre estava emmurriat. Es va enfilar a l'escala a poc a poc; el cistell li brandava, penjat al braç, i una vegada se li va entrebancar amb un dels barrots. Quan encara festejàvem, quan ell només venia a treballar pel temps de la sega i de les veremes i va començar a agradar-me (jo era la rica i ell el pobre) així que el veia venir, en comptes d'esperar-lo tranquil·la per donar-li el bon dia, em posava a tremolar. El tremolor em començava a les mans i se m'estenia fins a les cames i de les cames em pujava als llavis. M'amagava darrera de la soca de la figuera i no sortia fins que ell ja havia passat. Quan s'acabava la temporada de la feina i la gent s'escampava, les meves germanes em feien pam i pipa: «No el

A ,

A les meves amigues els va fer riure molt que en Miquel em deixés: li va agafar la mania de córrer món. Va dir que tornaria, i encara em diuen que tornarà, però mentre m'ho diuen pensen que no el veuré mai més. I jo també ho penso. Perquè en Miquel..., de seguida va voler que dormíssim junts i jo no en tenia gaire ganes. Jo només volia festejar. Però com que sóc una bona noia no li vaig saber dir que no perquè ell em deia que si no el deixava fer aniria per mal camí. Potser algun dia tornarà i, si torna, no el voldré ni regalat. Ni que me'l voltin d'or. El que totes les meves amigues voldrien saber és per què estic contenta quan estic refredada. Que es facin repicar. Els estranya que canti quan tusso com un gos i quan el nas em va com una canal. No els he dit mai que m'agraden els soldats i que quan en veig m'hi fonc. Quan els veig amb aquelles sabatasses i aquella jaqueta em ve com una pena... Van vestits de flassada i els fan fer l'exercici amb la calor i vestits de flassada. Però n'hi ha que quan es posen el casquet una mica tort damunt de l'ull... Quan van de tres en tres i es passegen i diuen coses a les noies que passen, perquè ells s'enyoren, són com plantes sense terra. Els que vénen del poble n'arriben a estar d'enyorats! S'enyoren de la mare, de la manera de viure, de la manera de menjar. S'enyoren de les noies que van a la font i s'enyoren de tot. I amb la flassada que els posen al damunt, per postres. Anaven tots tres, i jo em passejava amb un vestit de color de rosa viu i un mocador petit lligat al coll del mateix color de rosa del vestit perquè era d'un retall que m'havia sobrat. I un passador de carei amb un llaç de marcassita que em recollia una onda de cabells. Tots tres es van aturar davant meu i em van tallar el pas, i un, amb la cara molt rodona, em va dir si tenia un bitllet de tramvia i si li voldria regalar. Jo li vaig dir que no tenia cap bitllet de tramvia, i l'altre soldat va dir: encara que sigui vell. I amb el soldat que tenia al costat es miraven i reien, però el que s'havia quedat una mica més lluny no deia res. Tenia una pigueta al capdamunt de la galta i una altra de més petita al coll, vora de l'orella; eren del mateix color: de terra fosca. Els dos que volien un bitllet de tramvia em van preguntar com em deia i jo els vaig dir el meu nom de seguida, no me n'havia pas d'amagar... Els vaig dir: «Crisantema», i van dir que jo era una flor de tardor i que semblava mentida que, tan jove, fos una flor de tardor. El soldat que encara no havia dit res va dir als altres, anem que ja està bé, i ells li van dir: «Espera't una mica que la Crisantema ens explicarà què fa els dies de cada dia», i a l'últim, quan ja m'hi havia acostumat, se'n van anar rient, i el que no havia dit res, al cap d'una estona, se'm va posar al costat; havia deixat els seus companys i va dir que li agradaria molt de veure'm un altre dia perquè m'assemblava a una noia del seu poble que es deia Jacinta... Em va preguntar: «Quin dia?». I jo li vaig dir: «Divendres, cap al tard». Era quan els senyors van anar a Tarragona a conèixer el nét i em van deixar a vigilar la casa i a esperar la senyora Carlota que havia de venir de València... Li vaig dir on servia i li vaig dir que s'ho apuntés, però no s'ho va apuntar perquè va dir que tenia molta memòria, i el divendres ja m'esperava al carrer, i jo no puc explicar la cosa estranya que em corria per no sé on, potser per les venes, potser per la pell, no ho sé, però era una cosa molt estranya, perquè pensava que si em volia veure era perquè estava enyorat. Vaig portar dos panets partits pel mig amb un tallet de carn rostida a dintre i al cap d'una estona de passejar li vaig

R C

Miri, ja veurà... És una aventura i no ho és. Aleshores jo anava pels vint anys... Imagini! A casa vaig tenir..., com li ho diré..., una depressió nerviosa, un *break down*, sap? Ni menjava ni dormia, tot el dia amb l'angúnia aquí al mig, és a dir, una mica cap a un costat, entre el cor i l'estómac. Molt malament. El metge va dir que m'havia de distreure. Res d'estudis, res de capficar-me. Distracció, distracció. I, de moment, em va aconsellar que cada matí anés al bosc a caçar. No vaig caçar mai res, sap? Però el metge va dir que potser caçar m'aniria bé. I miri..., els nois del poble, quan em veien arribar, es cridaven de lluny per fer colla i em seguien fins a casa rient perquè sempre tornava amb el sarró buit. (No sabien que tant era). Un ocell surt de l'arbre i..., ziiis, ziiis..., fuig, vola..., i això distreu el pensament. Els nois del poble van acabar fent tanta gatzara que a vegades feia una gran volta i entrava per la banda dels camps en comptes d'entrar per la banda del bosc... Vostè no pot imaginar com distreu. Estàs darrera d'una mata, quiet, esperant... L'ocell passa, fa un giravolt, va, ve, va, ve..., sembla que es vulgui posar damunt d'una branca, torna a volar perquè ha sentit cruixir un branquilló i quan menys t'ho penses, clic!, ja s'ha aturat. El tens allí, com una boleta de llana..., perquè el metge em va dir, caci ocells, distregui's..., el tens allí i, a poc a poc, sense respirar, encares l'escopeta, apuntes, dispaes..., i l'ocell es llença content cel amunt o bosc endins... Però a l'últim el metge va dir al meu pare que potser m'aniria millor passar una temporada a l'estranger... El meu pare!... Mare de Déu. A dotze anys vaig escriure una carta a una noia que en tenia quinze. Començava així: «*Inolvidable Juanita: desde que te vi, mis ojos se fijaron en ti*». La noia va passar la carta al seu pare i el pare de la noia la va passar al meu... I el meu pare, quan tenia visites, em feia venir a buscar per la minyona al dormitori, em feia anar al saló, em feia donar la mà a les visites i, dret davant de tothom, amb els braços creuats a l'esquena, em feia recitar la carta de dalt a baix...: «*Inolvidable Juanita...*», etc., etc. Va durar tot un any, aquesta broma. El meu pare... I m'estimava, sap?... La meva mare va morir quan jo vaig néixer, i quan va entrar a casa, de núvia, va dir: «Vull terrossos». (Terra, volia dir...). Vostè coneix Montreux? El meu pare em va fer anar a Montreux. És a dir, a Caux. Sap aquella muntanya amb l'hotel a sobre? Jo estava en aquell hotel. A baix, el Lemán, amb la pau de l'aigua i, a l'altra banda del llac, les muntanyes tocant-se, encavallant-se les unes amb les altres... Les Dents del Migdia..., i què sé jo quantes més! Jo allí vivia molt tranquil: cada matí sortia a passejar a cavall; després dormia o em passava hores i hores mirant el cel en una cadira d'aquelles que s'estiren, llegia versos assegut en un marge, menjava com un príncep. No recordo tot el programa, sap? Ha passat tant de temps... Jo era jove, vint anys, imagini!... Van tocar el quintet en si menor de Brahms. El quintet de clarinet! A vostè això no li deu dir res. Però, aquell quintet!... Vostè no pot imaginar l'ambient dels concerts d'aleshores. Mare de Déu! Una colònia de gent de diners... Caux, Montreux..., el castell de Chillon a tocar, les hores de color de sang —perquè era la tardor, una tardor calenta que ho daurava tot a poc a poc, amb una santa calma—, l'hotel a dalt de la muntanya, amb la teulada tocant el cel, com un niu d'àligues, l'ombra de Byron... Shelley..., i tot el que aquests noms arrossegueu... El concert va començar amb una simfonia de no sé qui. I recordo el gran silenci, el director de

L

Quan penso massa estona seguida en una mateixa cosa em ve mareig. Només estic bé quan estic sol, assegut aquí dalt, amb les cames penjant enfora, i mirant. Aquesta pedrera havia tingut molta pedra. Es va acabar. Em faig venir tanta saliva com puc i des d'aquí dalt escupo damunt de l'última pila de pedra trencada que el camió ja no va venir a buscar. Si l'escopinada cau damunt de la pila la sento caure; si va a parar a fora no sento res. De vegades no la puc ensopegar perquè fa vent. Des d'aquí veig l'estesa de barraques, el gat damunt una teulada, i, a la banda dreta, la muntanya de les escombraries. El gos ja lladra. Sempre lladra quan s'acaba la tarda, com si plorés perquè se'n va el sol. La nostra barraca és la del mig. El meu pare sempre explica que va ser la primera que es va fer aquí i que totes les altres les van anar fent al voltant. De la nostra barraca, el pare en diu la lloca. Venien els camions aixecant pols a l'estiu i aixafant fang a l'hivern. I la pedra donava pedra. Tothom ho deia. La pedra enganxada a la muntanya tenia tres colors una mica morts: gris, groc i mangra. De la banda d'on vénen els crits del gos s'acosta un núvol amb tot un cantell esquinçat, que sembla fet de plomes. No tornaré a casa. Em quedaré a viure aquí fins que el vent m'assequi. Hi ha herbes que viuen aquí dalt fins que el vent les asseca. N'hi ha algunes que el vent desarrela i s'enduu.

Així que la meva mare es va morir ja em van venir ganes d'anar-me'n. Quan ella encara vivia, el meu pare algun vespre em deia: «Au, a prendre la fresca». I jo sortia i ell tancava la porta. Em quedava plantat una estona i després començava a voltar per entre les barraques; m'agradava sentir com la gent enraonava a dintre i veure la claror dels llums a les finestres, que a la nit feia molta companyia. Anava fins a la pila de les escombraries i buscava bocins de plat trencat. I llaunes de sardines. Amb els bocins de plat clavats a terra per la banda més punxent feia els camins del cementiri i les separacions. Els camins no em quedaven gaire rectes per més que m'hi mirés. Les llaunes de sardines eren les caixes dels morts: les omplia d'aigua fins al mig, caçava formigues i les anava tirant a dintre. Havia començat el cementiri només amb una llauna i de mica en mica es va anar fent gran. El meu pare al cap d'una estona em cridava amb un crit molt fort; semblava que em cridés un bou. A l'hivern no voltava gens; feia massa fred, tot estava massa enfangat, i em quedava al peu de la porta. I era com si estigués a dintre: pels sorolls. Si plovia sortia amb un abric vell de cotxer, que em servia de llit, i em tapava el cap, i de vegades la cara i tot, per no sentir ni veure res. Una nit va passar un home que em coneixia i va dir sense aturar-se: «Quina Broma, noi!».

La meva mare es deia Matilde. Quan estava de mal humor em mirava i anava remugant: «No sé per què et vam fer». I quan el meu pare trigava i havia de tornar a escalfar el sopar es passava l'estona dient que no sabia què hi fèiem al món... Teníem una parella de conills en una gàbia baixa al costat de la barraca, a la banda on no hi havia finestra. Per la pudor. El filferro estava rovellat; hi havia dos pals trencats, vull dir dues potes, i el meu pare perquè s'aguantessin les havia reforçades amb un tros de fusta lligat amb una beta. A l'estiu, la pudor de conill entrava dintre la barraca. Els conills que ens menjàvem els matava la meva mare i jo l'havia d'ajudar. Els clavava un cop de mà de morter al clatell i quan els tenia estabornits els penjava per una pota en un clau molt gros que hi havia a un costat de l'entrada,

L

A Llorenç Villalonga, per *Bearn*

Benvolgut mossèn Joan Mayols:

El meu nom li dirà ben poca cosa, però potser tant se val. Si avui agaf la ploma, tota verda i una mica esborifada no pas per culpa de la meva descurança sinó per culpa del temps que fa que la tinc i, sobretot, perquè no la vull canviar per una de nova, car la conec massa i de les coses més trivials, si les conec, no sé com desfer-me'n perquè es converteixen en una prolongació de mi mateix —som una mica la ploma d'oca, som la taula i el tinter, som aquest glop de sol que va senyalant el temps sobre les rajoles del meu humil despatx dormitori saló racó de meditacions. Ignor la raó que em mena a escriure-li. Es tracta de fer un aclariment o, si vol, d'ajuntar història a la història d'aquella família de Bearn que vostè havia conegut tan bé. Però ignor la raó que avui m'empeny a fer aquest aclariment perquè ja fa temps que el podia haver fet i no sé per què me n'he estat fins avui. Ara que el senyor de Bearn i la seva senyora Maria-Antònia fa anys que són morts, vull que sàpiga de quina manera una persona que ningú no podrà saber mai qui era va passar una nit amb aquell senyoravi boig de l'honorable família dels Bearn. I com va acabar tot plegat. A les golfes d'una casa, que per una història de successió em vaig veure obligat a regirar de dalt a baix, hi havia un bagul, i a dintre, al fons de tot, sota uns llibres de coberta descolorida i fulls tacats de groc i entre embolics de roba vella, vaig trobar una carta que conté el relat que més endavant llegirà. Sens incórrer en pecat de desvergonya em pens que tot el que en ell s'explica li agradarà i el distraurà un xic i el traurà per una estona de la melangia que li ha deixat, malgrat el temps que ja hi ha entremig, el jardí salvatge del palau Bearn, amb les dàlies i els baladres, els rosers de tres florides l'any, la darrera molt trista, els xiprers cansats d'estirar-se i estirar-se, els verds massa verds i aquell sol massa sol i el ròssec de tantes llunes passejat d'una banda a l'altra de l'illa, emmetzinant l'aigua i la terra i tota la sal de les onades d'aquesta Mediterrània, paner de sirenes, que parla sense parar des de tanta escuma blanca i pel musell de tants i tants peixos empresonats. No vull fatigar-lo més. Em dic Eladi Formentí, vinc dels Formentí cosins dels Aixes. Adjunta trobarà la carta on es parla d'aquell jove Bearn apassionat per les nines. L'he copiada perquè el pas dels anys —potser alguna vegada, en comptes d'estar en unes golfes, el bagul havia estat en un soterrani— ha malmès l'original i alguns trossos costen de llegir. Li estalvio els preàmbuls, tallo els meus comentaris i ací té la carta començada per on cal començar-la:

No hi ha paraules per explicar el jove Bearn. De joventut, de talent i de bellesa en tenia prou perquè tot li somrigués..., un grec de les illes amb casaca. Un serafi. Massa cervell i massa ànima el van acabar de pressa. Gastat, cremat, devorat pel foc del cos que no perdona. Ple de vida, assedegat de vida, es va llençar al món i el món no vol excessos. De petit, la seva mare, noble dama d'una severitat amanerada amb el seu fill, el va espatllar. Senyora de capritxos, bonica de jove, així que va quedar embarassada es va vestir de rosa

Z

Zí zenyora, zóc la minyona nova... Ja ho zé que zón lez nou i que havia de venir a lez trez, però éz que m'he perdut una mica i quan em penzava que ja havia arribat, un zenyor molt ben veztit m'ha dit que era a Zantz. M'ha explicat per on havia de pazzar per anar a Zant Gervazi i, preguntant, preguntant, entre totz plegatz m'han enviat al parque. He vizt totez les bèzties: elz tigre, elz elefant, les cotorres i lez monez. Després he zortit a la Rambla i m'he pazejat per entre lez florz i els zenyorz que pazzaven em deien cozez. Un que duia baztó m'ha convidat a beure una zerveza. No el coneixia, però de zeguida hem eztat conegutz. M'ha dit que era ric i que tenia ganez de cazar-ze... No z'ezpanti que no m'ha pazzat rez. Viu zola voztè? Doncz, zi em dezcuído, quin zuzto que li hauria donat... Zi zabéz l'eztona que fa que em pazejo per aqueztz carreez... Anava voltant la caza i he yizt entrar zenyorez, i cada vegada que corria per poder entrar amb ellez ja havia fet tard. He eztat a punt de zaltar la paret per darrera, però no acabava de zaber zi era la paret del zeu jardí... Per què no he trucat el timbre? Perquè zempre que el volia tocar em picava. Quan eztic una mica nervioza tot el que toco pica, com zi eztiguéz ple d'electricitat... De maletez no en tinc, tot ho duc en aquezt farzellet... No, no eztic genz canzada, de viatge com aquezt n'hauria pogut fer deu zenze canzar-me, però, zi vol, m'azeuré a la butaqueta. Veu? Em penzava que així que arribaria m'hauria de pozar a rentar elz platz. Zi ze'm queda, a l'eztiu li pozaré bé el jardí, i a la paret de l'acabament, perquè no ez vegi tan pelada, hi plantaré campanetez i una carabazera. Li agrada a voztè, menjar una bona zopa de carabazza? A mi zí, però zempre em fa zinglot... Que quina vida feia al poble? Zí miri, era baztant pezat. Cuidar-me de la caza i lez gallinez i ajudar la mama a pujar elz meuz zet germanetz... I quan van eztar pujatz, la mama em va dir que valdria méz que anéz a zervir que potzer m'ezpavilaria una mica i podria enviar-li zèntimz... Zí zenyora, he zervit a duez cazez; em penzo que ja li ho deia el zenyor rector en la carta que li va ezcriure... A la primera noméz hi vaig eztar quinze diez perquè el noi era molt dolent. Quan enz quedàvem zolz em cridava: «Zerafina!». El primer dia hi vaig córrer de zeguida. Em va fer pozar drete al mig del pazzadíz com una fuzta, ze'n va anar un troz lluny darrera meu, va agafar embranzida i em va clavar una cozza al cul que zenze voler vaig haver de córrer zinc metre, finz alz vidrez de la galeria. I va cridar: «Gol!». I això m'ho va fer tota la zanta tarda. Jo no zabia dir que no perquè encara que noméz foz un noi de catorze anys era el fill delz amoz i jo era la minyona. A la zegona caza, de moment, hi vaig eztar méz bé, però el zenyor i la zenyora eren vellz i no z'avenien i la zenyora, que zempre eztava malaltizza i ez pazzava elz diez eztirada al llit, tenia por que el zeu marit no li pozéz metzina alz remeiz i em deia que jo havia de vigilar molt, i volia que noméz foz jo la que li donéz remei de lez gotez i les hi havia de comptar davant zeu. Totz doz ez van engelozir de mi i quan em deixava l'un em prenia l'altre. I totz doz per zeparat em preguntaven: «Oi que a mi m'eztimez méz?...». Quan era el zenyor que m'arreglava em deia que era un dezgraziat, que z'havia cazat amb una boja i que tot i que la zenyora zabia que tenia elz budellz delicatz li feia menjar menjarz fortz per veure zi ze li foradaven. I eztava zegur que pozava zofre a lez zalzez. Quan ja m'acoztumava a la caza vaig començar a trobar-me malament i al cap d'unz quants

U

Quan algú em pregunta si m'agraden les criatures es pot ben dir que posa el dit allà on no l'hauria de posar... No, no m'agraden: m'hi fonc! Em passo hores i hores pels parcs. Un dia em vaig asseure al costat d'una mainadera molt bonica i el jardiner, que podava un roser, em sembla —perquè jo no sé conèixer ni les plantes ni els arbres ni les flors—, de tant en tant em mirava i em feia l'ullet com volent dir, quina sort!... No s'havia adonat que jo només tenia ulls per a la criatura que feia una pila de sorra i amb dos ditets agafava les formigues que volien pujar a la muntanyeta i les llençava lluny. La mainadera... Quin interès puc tenir per una mainadera? El que jo voldria és una taulada de nens i nenes. Meus... La nena que llençava les formigues duia un vestit com un núvol de puntetes i tenia tirabuixons rossos. Fins a mitja esquena, tan nana... I jo sempre porto bales de vidre a la butxaca per si veig una criatura que m'agrada..., és a dir, si em sembla que no li faig por. Mai no n'he donada cap. No goso. Arribo a posar-me la mà a la butxaca per agafar-ne una, i la mà em comença a tremolar, i ho deixo córrer. El metge em va dir que la culpa venia del meu pare. Una taulada de criatures..., i un criat a la vora perquè quan jo no em recordés del nom d'una el criat mel digués baixet a cau d'orella, i el criat i els nens, tots, riguessin de veure que sóc tan distret. Perquè jo no hauria pas pogut recordar-me del nom de lots, i a la Neus li hauria dit Maria-Antònia i a en Pere li hauria dit Enric... De què m'han servit els diners a la vida? Les vegades que m'ho he preguntat! Em vaig enamorar d'una noia que vaig conèixer en un ball de disfresses, disfressada de pastora. Semblava un àngel. Un àngel de debò. «Està massa enamorat», em va dir el metge que aleshores tenia. Però no ho va endevinar. El qui ho va endevinar va ésser el qui em va dir que jo anava amb l'ànima ferida. Em va fer enraonar i enraonar. I un dia, quan va haver sabut tots els meus secrets, es va treure les ulleres i, fregant els vidres amb un drapet, em va dir que la culpa la tenia el meu pare. Però no em va curar. I quan surto d'un parc sempre en surto amb els ulls humits. No hi puc fer res, és com una malaltia... A casa, a la casa vella del poble, teníem una galeria vidrada al primer pis. Hi donaven tres balcons: el del meu dormitori, el del dormitori dels meus pares i el de la sala, entremig dels altres dos. A la sala hi havia cadires molt fines, entapissades de vellut de color crema, amb les potes i el respatller daurats. Al mig de la galeria hi havia una taula de vímet voltada de quatre butaques que hi feien joc; i, un a cada racó, dos balancins amb puntes allà on es posa el cap, lligades amb cintes lluent de seda rosa. Ho veig com si encara hi fos. Una tarda, perquè al col·legi m'havien posat orelles de burro, el meu pare em va castigar: «Vés-te'n a dalt», em va dir, «que no et vegi mai més!». Em vaig asseure en un balancí, i gronxa que gronxaràs. Mirava els vidres de la galeria, que eren de colors. N'hi havia de blancs i de blaus que pujaven amunt fent columna, un sí, un no. A dalt, de banda a banda, hi havia un fris de vidres grocs. A baix de tot, un fris de vidres lila. I entre fris i fris i els que pujaven amunt a banda i banda n'hi havia de verds i de vermells i de pruna, demani! Els pruna eren fulles de lliris i les fulles de la tija dels lliris eren de vidre verd. La galeria donava al camp, i el camp feia pendís i s'enfilava cap a la muntanya partit per un camí amb roderes. I de tant gronxar-me i de tant mirar tots aquells colors que el sol que es ponia feia brillar i que tacaven la paret i el terra de la galeria, em vaig marejar. Per fer-me passar el

A

Em sap greu fer-li obrir la porta ara que acabava de tancar, però la seva merceria és l'única que em ve de pas quan surto de l'obra. Ja fa uns quants dies que miro l'aparador... Fa riure, em penso, que un home de la meva edat, brut de ciment i cansat de córrer per la bastida... Deixi'm eixugar la suor del coll: la pols del ciment se'm fica a les clivelles de la pell i amb la suor se m'escalden. Voldria... En el seu aparador hi té de tot menys el que jo voldria..., però potser és perquè no està bé posar-ho a l'aparador. Hi té collarets, agulles, fils de tota mena. Es veu que això dels fils és una cosa que fa tornar les dones mig boges... Quan era petit remenava el paner dels fils de la meva mare i enfilava els rodets en una agulla de fer mitja i em divertia fent-los giravoltar. Fa riure que un galifardeu com jo era es divertís així, però ja se sap, són coses de la vida. Avui és el sant de la meva dona i segur que ja es pensa que no li regalaré res, que no me'n recordaré. Les merceres, el que jo voldria de vegades ho tenen a dintre d'unes capsos molt grosses de cartó... Què li sembla si li regalés un collar? Però no li agraden. Quan ens vam casar n'hi vaig comprar un de vidre, tot de boles de color de vi de postres, i li vaig preguntar si li agradava i va dir: «Sí, molt». I no se'l va posar ni una sola vegada. I quan li preguntava, de tant en tant per no cansar-la: «Que no et poses el collar?», deia que la vestia massa, que si se'l posava li semblava que semblava una vitrina. I no la vaig poder treure d'aquí. En Rafelet, el nostre primer nét, que va néixer carregat de cabells i amb sis dits a cada peu, va fer servir el collar per a jugar a bales. Ja veig que l'estic entretenant, però hi ha coses que són difícils per a un home. A mi faci'm anar a comprar el que vulgui de coses de menjar, no sóc d'aquells que els fa vergonya dur el cabàs, al contrari, m'agrada triar la carn, amb el carnisser som amics del néixer; i triar el peix. La peixatera, vull dir els seus pares, ja venien peix als meus. Però comprar coses que no siguin de menjar..., ja em té més perdut que un mussol quan és de dia. Aconselli'm. A vostè què li sembla que li podria regalar?... Dues dotzenes de rodets de fil?..., de diferents colors, però sobretot blanc i negre que són colors que sempre es necessiten. Potser li ensopegaria el gust, però vagi a saber! Potser me'ls tiraria pel cap. Segons a quins moments, si està de mal humor, em tracta com si fos una criatura... Al cap de trenta anys de casats, un home i una dona... La culpa la té la massa confiança. Jo sempre ho dic. Però tanta son dormida alhora i tantes morts i tants naixements i tant el nostre pa de cada dia... I unes quantes peces de veta? No, és clar... Un coll de punta? Va pel coll de punta. Em sembla que ens hi acostem..., un coll de punta. Ella n'havia tingut un tot de roses, amb poncelles i fulles. «Només t'hi falten les espines», li deia jo per riure cada vegada que se'l cosia a un vestit. Però ara ja no es muda, només viu per la casa. És una dona de sa casa. Si veia com ho fa brillar tot... Les copes de l'armari del bufet, ai la mare, em penso que les eixuga tres vegades al dia: amb un drap de fil. Les agafa com si no les agafés, les posa totes damunt la taula, i da-li, da-li, vinga fer giravoltar un pany de drap per dintre. I les torna a posar bé, les unes al costat de te altres com soldats que portessin barret gros. I el cul dels cassons!... Sembla que el menjar, en comptes de fer-lo dintre, el faci a fora. A casa tot fa olor de net. Què es pensa que faig quan arribo, enganxar-me al diari o a escoltar les notícies? ... Ja em trobaré un cossi d'aigua assolellada a la galeria; em fa ensabonar i ella

L'

Per què no s'acosta una mica més? Posi's sota el meu paraigua... A vostè, l'he vist altres vegades, tot passant, davant la gàbia dels serpentaris... El serpentari és una mena d'ocell que no m'agrada. Hi ha bèsties que fan coses molt estranyes. Ja sé que tirar una serp enlaire i enlaire i enlaire i trepitjar-la fins que és morta no deixa de ser natural en un ocell que viu de menjar serps. Però m'agrada més el camaleó: un cop de llengua, i *ora pro nobis*... Aquesta plugeta m'omple el cor de pau. Ahir, abans de ficar-me al llit, vaig treure el cap per la finestra. Hi havia un núvol petit a ponent, i vaig pensar que avui tindriem pluja, i miri-se-la! M'agrada, no es pensi. Sobretot perquè és diumenge: la claror grisa que et fa venir ganes de ronsejar pel llit, les fulles amb el doble de pes, i els paraigües, aquesta eina tan plena d'astúcia. Tot aniria de primera, si no fos el joc de les barnilles. No ha tingut mai por, vostè, que no li fiquessin una barnilla de paraigua a l'ull? Potser és una cosa que no ha passat mai a la vida, però contra la por no es pot fer res. Digui-m'ho a mi! Sempre penso que arribo a la mida justa de la punta i que un petit gronxament del paraigua i la barnilla dintre l'ull és tot u... Miri, miri, ja surt! Quan el veig sortir del cau i que s'acosta amb aquesta gran calma... Veu com aixeca la trompa? Ve de dormir, i encara porta palla a l'esquena. Respira l'aire que la pluja ha netejat i, de passada, ens saluda... Sap qui va establir l'orde de l'elefant? Canut IV, que era un rei de Dinamarca del segle dotzè. Veu? A vostè, que probablement ell coneix menys que no pas a mi, se'l mira de reüll; és a dir, l'estudia. Si vostè no estigués assegut al meu costat, ja el tindria ran de reixa i amb la trompa estirada, mendicant les galetes... Doncs sí: Canut IV, a Dinamarca. No ho troba estrany? El va reorganitzar Cristià V, l'any mil sis-cents noranta-tres; m'ho sé de memòria. I diu que va ser modificat l'any..., esperi's..., ho tinc al cap, dins de calaixets; el que passa és que de vegades hi ha calaixets que he d'estar una estona estirant, estirant, abans de poder-los obrir..., l'any mil vuit-cents vuit. La memòria que tinc més desenrotllada és la de les dates. El mil vuit-cents vuit. Vostè i jo qui sap on érem... No troba que estem bé, asseguts, i sentint picar la plugeta damunt la tela tibant?... I poca gent, els dies de pluja. Els dies que plou s'encauen. Sobretot el diumenge al matí. No li agrada sentir aquesta olor de fulla neta i de terra fresca, i veure aquesta bona bestiassa aquí al davant? Ha de pensar que tot el que està relacionat amb els elefants m'interessa. La condecoració figura un elefant carregat amb una torre, i aquesta torre s'aguanta amb un cordó blau que passa per sota el ventre de l'elefant, de banda a banda. És bonic, eh? Les persones a qui el rei concedia l'orde duïen calça de setí blanc, abric de vellut carmesí amb cua, i barret amb ploma. Anaven molt mudats, no li sembla? Calli, calli..., i faci veure que no mira, per no espantar-lo... Però fixi's com es va acostant... Si enraonem com si res, aviat posarà la trompa damunt la barana... Xu-Iu-Hua, rei de Siam, va fundar l'orde de l'elefant l'any mil vuit-cents noranta: una medalla amb una cinta vermella rivetejada de verd. Aquests colors estan separats per dues ratlles, l'una blava, l'altra groga... Ara se'ns ha girat d'esquena... Vol veure com el faig girar de cara en un no res? Així que sentirà els garranyics-garranyecs de la paperina. Miri com belluga les orelles i com dissimula. El poca-vergonya! Aquest temps el deu fer posar nerviós. Ni sol ni pluja, només aquesta mica de xim-xim. Els dies de sol no

E

—Si li agrada remar, darrera el bosc hi ha el riu i la barca —va dir la muller del meu amic. M'havien invitat a passar el final de setmana a la seva finca i tothom sabia que m'agradava l'aigua. Recordo la mamà, explicant, amb una mena de precipitació angoixosa que, de molt petit, quan em banyaven reia; i que quan m'escorrien l'esponja per sobre obria la boca com un peix. La primera sensació viva de la pluja la vaig tenir a la torre on passàvem els estius. Una nit va ploure sense parar i jo em vaig llevar a mirar l'aigua. La fosca m'esporguïa, però vaig sortir a la terrassa, em vaig estirar a terra, la pluja em queia a la boca, jo bevia, i la por em va passar. Aquella aigua era l'aigua que omplia les fonts, pensava. I cada dia amb una canya burxava la font perquè l'aigua se li acabés de pressa i demanés més pluja als núvols. Vaig aprendre de nedar al riu. Al mig hi havia una illa de sorra, petita; m'estirava, deixava les cames a dintre de l'aigua, tancava els ulls, i jugava a donar la volta al món endut per l'aigua que fugia. La meua set no es pot explicar. Un deliri de sentir a les genives la frescor de l'aigua, un deliri de sentir l'aigua coll avall. Un vas ple d'aigua, la mà a dintre de l'aigua, la galta sota de l'aigua, el bany... No m'agrada l'aigua de mar. La meua aigua és l'aigua dolça, l'aigua de primavera, l'aigua amb joncs, amb ombra de fulles a les vores, l'aigua, poc profunda, transparent, amb palets al fons. L'aigua que se'n va. L'aigua salada ataca, l'aigua dolça et pren. Els somnis de l'aigua dolça no s'acaben mai.

Em vaig llevar a punta de dia; feia vent i unes quantes fulles cremades per la calor corrien al meu voltant, caigudes massa aviat. Els meus amics encara devien dormir: vista des de fora, la casa semblava estranyament deserta, com si mai no hi hagués viscut ningú. El bosc baixava fins al riu en pendent, però el riu no es veia perquè el tapaven les herbes altes i un rengle de salzes molt vells. Un ocell va cridar: una garsa cap al cel, per damunt dels arbres. Una altra la va seguir amb el plomatge blau de tan negre i amb les puntes de les ales més blanques que la sal. Vaig travessar el bosc, encara gris de l'alba, quan les olors de les herbes violentes es començaven a barrejar. L'aigua brillava tacada d'ombra i de llum. El primer raig de sol filtrat per entre les branques moria sobre l'aigua i tornava a néixer al fons, indecís, en una teranyina blanca. Acabat el rengle dels salzes es dreçaven els joncs. La riba estava coberta d'herba. Vaig trobar la barca darrera d'un matoll esquitxat de boles de color de foc, com un incendi glaçat. Verda, amb la pintura clivellada i resseca. Els remes eren negres com si els haguessin empastifats amb quitrà. Entremig dels joncs, contra la quilla de la barca, es gronxava una nina amb el cap esberlat. El vestit tenia el baix podrit pel temps i l'aigua, voltat de fulles petites. Abans de pujar a la barca em vaig banyar. L'aigua era espessa, no pas una aigua jove, sinó una aigua com estancada, i el riu, més que no pas un riu, semblava un llac estret, tan verd que amb prou feines em veia els braços quan l'aigua me'ls cobria. Vaig nedar una estona. Després, assegut a la barca, em vaig mirar les mans. Havia estat deu minuts dintre l'aigua però la pell del voltant de les ungles era blanca i arrugada com si hi hagués estat tot el matí. Quan anava a agafar els remes em van venir ganes de reposar una mica: amb els ulls tancats i el cap enlaire, la brisa i les petites remors d'insectes —feia un moment, aturada al cantell de la barca hi havia una abella com un glop d'or— em feien mig endevinar el lent giravoltar de totes

E

Em va dir que no m'estranyés de veure'l amb aquella cara tan blanca: «Si tinc la cara blanca és perquè...». I es va posar una mà davant la boca i va obrir els ulls de bat a bat com si tingués un gran esgarrafament per dintre. Era un home ja vell, molt alt, prim i amb uns peus com barques. Begut de galta, amb els ulls petits i enfonsats, els llavis tendres, molt estrany, com els llavis d'una boca femenina i jove. La pell de la cara d'una blancor impressionant, sense moviment: una careta blanca amb un clot de tant en tant. «Sí», va dir, «sóc blanc de cara i de cos. Tota la pell. Foradat i cremat. Però, abans, fa cosa d'uns cinc anys, no era pas així. Tot va començar quan vaig vendre la botiga i vaig comprar la torre. Em vaig retirar perquè estava cansat, i sóc modest, i amb el que tenia ja tenia prou per a viure. I tot d'una, jo, que estava cansat de la botiga, quan no la vaig tenir vaig començar a enyorar-la a estones i a sentir-me una mica balder al mig del món. Un home sol, a la llarga, agafa manies..., petites manies..., manies que no es poden explicar a segons qui perquè les manies dels altres gairebé sempre fan riure, però manies que ajuden a tirar endavant, a passar del dia a la nit i de la nit al dia, d'un mes a un altre i d'un any a l'any vinent..., manies que fan companyia». Em va mirar una estona molt seriós, sense dir res, i a l'últim, quan jo ja començava a pensar que m'ho havia dit tot, va afegir: «Tant si feia fred com si feia calor, tant si estava serè com si estava núvol, sortia a passejar pel jardí, mudat, ben entrada la nit. Sí. Havia agafat el costum de passejar-me cada nit pel jardí, mudat. Passava el dia endreçant i netejant la casa, perquè a més de ser un home sol sóc un home de mena solitari. A casa meva no hi entrava ningú. M'ho feia tot jo. Em cosia els botons, feia un sargit si calia, em raspallava la roba i em planxava els pantalons; m'enllustrava les sabates. No hi havia al món un home tan endreçat com jo. El que em costava més era de plegar els llençols, però me'n sortia. Passejar pel meu jardí amb pantalons ratllats, botines, barret fort i mocador fi al butxacó, em feia molt feliç. Agafava el bastó quan estava serè i el paraigua quan plovia... Sortia com si anés a una festa, voltava una mica, somniava despert; i pensava de quina manera organitzaria la feina l'endemà. El meu jardí era bonic. Pareds velles, amb l'arrebossat escrostonat, amb heures i rosers de tant en tant i amb trossos de vidre enganxats a dalt de tot. Vidres d'ampolla, verds i blancs. I algun de ros, de color de caramel cremat. Al mig del jardí hi havia un sortidor que feia una gran rodona. Sempre el tenia buit perquè se m'havia espatllat l'aixeta de seguida i l'aigua quieta cria mosquits. I a la paret del fons, entre fulles arrapadisses, hi havia la porteta que donava als camps. Una nit la vaig trobar oberta. S'havia obert tota sola o l'havia deixada oberta jo quan havia anat a llençar les escombraries?... no ho sé. Però era oberta, i el què era més estrany és que pel buit de la porta entrava un raig de lluna molt brillant que anava a parar al peu del sortidor. Tot el jardí sense lluna, només aquell raig que s'hi esmunyia com un lladre. Em vaig posar a caminar pel seu damunt amb molta calma, com un gran senyor, vaig treure el cap per la porteta i vaig veure que seguia tot dret fins a la lluna. No veia res i, caminant, caminant... Tant em fa que s'ho cregui com que no s'ho cregui..., m'agradaria més que s'ho cregués, és clar, perquè els qui creuen són els bons..., però si no té ganes de creure-s'ho... Tant si s'ho creu com si no s'ho creu em vaig trobar a la lluna. No li puc explicar què

L

Vaig passar per sota del salze, vaig arribar a l'estesa dels créixens i em vaig agenollar ran de l'estany. Tenia, com sempre, les granotes al meu voltant. Sortien quan jo arribava, s'acostaven botent i, de seguida que començava a pentinar-me, les més dolentes em tocaven la faldilla vermella guarnida amb cinc trenetes o m'estiraven el fistó dels enagos plens de farbalans i de sacsons. I l'aigua s'anava fent trista i els arbres que s'enfilaven cap a dalt del turó es tornaven negres a poc a poc. Però aquell dia les granotes es van ficar a l'aigua d'un bot i el mirall de l'estany va fer-se miques i quan l'aigua va tornar a ser llisa vaig veure la cara d'ell al costat de la meua com si des de l'altra banda dues ombres m'estiguessin mirant. I perquè no semblés que estava espantada, em vaig alçar sense dir res, em vaig posar a caminar per l'herba amb molta calma i així que vaig sentir que em seguia vaig mirar enrere i em vaig aturar. Tot estava quiet i el cel ja tenia una vora esquixada d'estrelles. Ell s'havia aturat una mica lluny i jo no sabia què fer, però tot d'una em va venir por i vaig arrencar a córrer i quan em vaig adonar que m'aconseguia em vaig quedar sota del salze, d'esquena a la soca, i ell es va plantar al meu davant amb els braços estesos a banda i banda perquè no pogués fugir. I aleshores, mirant-me als ulls, em va anar estrenyent contra el salze, i jo, amb els cabells desfets, entre el salze i ell, vaig mossegar-me els llavis per no cridar pel mal que tenia en el pit amb tots els ossos com si estiguessin a punt de trencar-se. Em va posar la boca al coll i allà on va posar-la vaig sentir una cremada.

L'endemà, quan va venir, els arbres del turó ja eren negres però l'herba encara era tèbia de sol. Em va tornar a abraçar contra la soca del salze i em va posar la mà plana damunt els ulls. I tot d'una em va semblar que m'adormia i que les fulles em deien coses que tenien sentit però que jo no comprenia, i que me les anaven dient cada vegada més baix i més a poc a poc. I quan ja no vaig sentir-les, amb la llengua gelada per l'angúnia, li vaig preguntar: «I la teva dona?». I ell em va dir: «La meua dona ets tu; només tu». Amb l'esquena aixafava aquella herba que quan anava a pentinar-me a penes gosava trepitjar —tot just una mica, per sentir-li l'olor ferida. «Només tu». Després, quan vaig obrir els ulls, vaig veure la trena rossa penjant, i ella estava tota decantada mirant-nos amb els ulls buits. I quan es va adonar que l'havia vista em va agafar pels cabells i em va dir: «Bruixa». Baixet. Però em va deixar de seguida i el va agafar a ell pel coll de la camisa. «Au, au, au», li anava dient. I se'l va endur, empenyent-lo.

No vam tornar més a l'estany. Ens trobàvem pels estables, als pallers, al bosc de les arrels. Però des d'aquell dia que la seva dona se l'havia endut, la gent del poble em mirava com si no em mirés i n'hi havia que quan jo passava es senyaven una mica d'amagat. Al cap d'un quant temps, quan em veien venir es ficaven a dintre de les cases i tancaven les portes. Vaig començar a sentir una paraula que em seguia pertot arreu, com si la xiulés l'aire o vingués de la llum i de la fosca. «Bruixa, bruixa, bruixa». Les portes es tancaven; jo anava pels carrers d'un poble mort i quan veia uns ulls per entre les escletxes d'unes cortines sempre eren uns ulls glaçats. Un matí em va costar molt d'obrir la porta de casa —una porta de fusta vella, clivellada pel sol—; al mig, m'hi havien penjat un cap de bou amb dues branquetes tendres clavades als ulls. El vaig despenjar, que pesava molt, i el vaig

U

La Balbina va morir una nit tèbia, entre les últimes estrelles i la boira que pujava del mar. Jo havia hagut d'obrir el balcó del menjador, que donava a l'eixida i feia corrent d'aire amb les finestres de la banda del carrer, perquè la mort, de seguida d'haver-se'm endut la Balbina, em va omplir tota la casa amb la seva olor de flors podrides. Mentre la Balbina se'm moria, jo, assegut en una cadira baixa i a la claror de l'espelma, la mirava sense parar. I des del dia que havia caigut malalta l'havia mirada així, cada nit, fins a la ratlla de la son. M'estirava al costat de la seva febre i li veia els ulls tallats en ametlla que em miraven sense mirar-me i que brillaven com els ulls d'un gat a les fosques. Em sentia acompanyat per l'escalfor d'aquella malaltia llarga que de tant fer-me tenir la casa tancada me l'havia tornada humida i m'havia desenganxat el paper de les parets. La Balbina, quan va morir, no tenia galtes, ni el damunt de les mans carnós, ni els clotets als genolls que m'havien perdut. I el seu últim alè me'l vaig beure, tot abocat al seu damunt, quan els ulls ja li sortien del cap, perquè s'anava ofegant, per robar-li la mica de vida que li quedava i que jo volia per a mi. I amb aquella vida acabada dins la meua boca, vaig anar a obrir el balcó quan em vaig adonar que la mort no se n'anava. A l'eixida hi havia una mena d'encantament de sol i de boira i, entre aquell encantament i jo, va passar, giravoltant, una fulla de flor de gerani blanca. A la barana que donava al carrer hi teníem els geranis vermells, que eren els meus, i a la barana que donava a l'eixida, els geranis blancs, que eren els de la Balbina. Tot mirant aquella fulla de gerani vaig recordar que havia esperat la mort de la Balbina mesos i mesos, sempre espiant que els ulls se li tanquessin de son per despertar-la: perquè, per acabar-la més de pressa, no la deixava dormir. Així que sentia la seva respiració una mica més tranquil·la, m'aixecava ben a poc a poc, anava fins a l'armari, m'enfilava a la cadira mitjana i agafava la trompeta que hi tenia amagada a dalt de tot.

Un matí, feia temps, mentre picava el marbre per fer els tirabuixons de l'àngel, va entrar una senyora alta, molt prima, amb el nas llarg i els llavis secs; al damunt dels cabells, mal posat, duia un barret amb un ocell. Agafava la mà d'un nen vestit de mariner, que estrenyia contra el pit una trompeta lluent i daurada, guarnida de borles i de cordons vermells. Aquella senyora venia a encarregar una làpida de marbre gris per a la tomba del seu marit; damunt el nom i les paraules, hi volia tres crisantems de marbre blanc, drets i l'un al costat de l'altre: el primer una mica més alt i el tercer una mica més curt que el del mig. Ho volia de pressa. Quan se'n va haver anat, el meu amo, que li havia dit que deixaria l'àngel i li faria la seva làpida de seguida, però no amb els crisantems sortint, com si els haguessin deixats al damunt del marbre, sinó gravats i lligats fent ram, em va dir que l'àngel corria pressa, que primer de tot l'àngel. I li vaig anar picant els tirabuixons. Cada vespre, quan arribava a casa, deia a la Balbina que feia un àngel jo sol perquè el meu amo una vegada li va dir que jo era un mal marbrista i que no em podia encarregar una figura sencera. I aquell dia de la senyora dels crisantems, a l'hora de plegar, em vaig adonar que el nen s'havia deixat la trompeta al peu d'una criatura agenollada, a mig fer. I me la vaig endur, per bonica, tota d'or i vermella. Perquè la Balbina no em preguntés d'on l'havia tret, la vaig amagar a dalt de l'armari, i no me'n vaig recordar més. Fins que una nit, mentre la Balbina dormia, per castigar-la dels seus

L C

«Tants d'anys has viscut a dins?... I com t'ho feies?», em diuen. «T'has de fer fer els papers». I em miren i pels voltants de la boca els veig com un començament de rialla. «Torna», em diuen, «torna». Però quan hi torno s'empipen: «Vine demà, encara no sabem res, vine demà passat». I un d'ells, el del bigoti, allarga una mà amb els dos primers dits ben junts i la fa anar com si girés una clau i em diu, clavant-me una mala mirada: «Si no véns a buscar els papers, ja ho saps...». I vinga fer moure la mà... I jo duc una pena que em mata, però no ho sap ningú. Va anar així, i sense testimonis. I no em queixo.

Tot el mar un gemec i un bufarut i farbalans d'onada i jo agafat i llençat, llençat i agafat, escopit i engolit i abraçat al meu tauló. Tot era negre, el mar i la nit, i el *Cristina* enfonsat, i els crits dels qui es morien per l'aigua ja no se sentien, i vaig tenir esma de pensar que només quedava una persona viva i que era jo, per la gran sort de només ser mariner i estar a coberta quan tot va començar a anar malament. Vaig veure núvols espessos sense voler-los veure, tot jo estirat dalt d'una onada rabiosa, i aleshores, amb tots aquells núvols damunt, em vaig sentir xuclat molt endins, més endins que les altres vegades. Anava avall, entre remolins i peixos esparverats que em fregaven la galta, avall s'ha dit, endut per una gran rierada d'aigua dintre l'aigua, avall d'un pendís, i quan l'aigua es va calmar i va anar baixant de mica en mica, una cua de peix més gros que els altres em va petar a la cama, i ja no veia els núvols sinó la fosca més fosca que fill d'entranya hagi vist, i el tauló em va salvar perquè sense el tauló potser hauria anat a parar on havia anat a parar l'aigua engolida. Quan vaig provar d'alçar-me per caminar, el terra relliscava, i tot i que ja em pensava on era vaig estimar-me més no pensar, perquè em vaig recordar del que m'havia dit la meva mare en el seu llit de mort. Jo estava a tocar del llit, molt trist, i la meva mare, que s'ofegava, va tenir la força d'aixecar-se de mig cos en amunt, i amb el braç llarg i sec com un mànec d'escombra em va ventar la gran plantofada i va cridar, que amb prou feines se l'entenia: «No pensis!». I va quedar morta.

Em vaig ajupir per tocar el terra amb la mà. Era llefiscós i mentre el tocava vaig sentir molt a la vora com un gran gemec de trompa que de mica en mica es va anar tornant un bramul. I entre bramuls i gemecs, com una ronquera de pulmons vells i cansats, el terra es va moure enlaire i jo vaig caure assegut abraçat al meu tauló. Mig estabornit, no sabia ben bé què passava, només sabia que no havia de deixar el meu tauló fins a la mort, perquè la fusta és més forta que l'aigua. Damunt d'aigua revolta una fusta plana és més forta que tot. Volia saber ben bé on era, i quan un costat del cervell va començar a fer-me menys mal vaig provar de caminar endavant; tot era de color de tinta de pop espantat, i s'havien acabat els gemecs i només se sentia glu-glu, glu-glu. I el terra, sota els peus, perquè jo ja tornava a estar dret, era de goma tendra, d'aquella que raja tranquil·la de la soca dels arbres, goma recollida, treballada i assecada i després estovada per la calor, encara que allà dintre hi fes fred i les dents em petessin. Tot badant em vaig trobar altra vegada assegut a terra amb el tauló travessar damunt de les cames. Vaig estirar un braç i amb la mà plana vaig tocar la paret i tota la paret es movia amb un treball d'onada sense repòs, com un neguit molt vell. Vaig agafar el tauló tal com estava de través i vaig

SEMBLAVA DE SEDA I ALTRES CONTES

1978

A L

Lentament, Ada Liz comptava els diners que li quedaven. Pocs. Massa pocs per al seu desig insatisfet de soledats i silencis. Li caldria tornar al món del qual de tant en tant s'aïllava i esperar els vaixells amb els oficials i la marineria. Els primers, però, rarament trepitjaven els carrers per on Ada Liz feia ressonar els seus passos. Els esverava la seva estretor i l'aire clos entre cases míseres.

Ada Liz camina descalça per la cambra. Ha deixat el portamonedes damunt del llit, just per a una persona sola. La finestra és oberta a una plaça batuda per les primeres clarors del dia. Els vidres dels balcons, la nit abans, a les cases del davant, eren brillants de lluna i una estrella havia caigut allà on començava la teulada de la segona casa, comptant la primera a la cantonada del carrer Nelson. Ja feia vuit dies que, en enfosquir, Ada Liz obria la finestra i, repenjada a l'ampit, no pensava en la seva joventesa perduda en el temps. Per a poder-la recordar amb força, Ada Liz tenia els llavis massa joves.

Uns instants la remor que domina la petita cambra és el doll d'aigua del lavabo. Sota aquell doll hi ha uns braços, després un rostre amb els ulls furiosament closos. Després, uns cabells negres s'espolsen i taquen de gotes les parets.

Quins somnis somniarà, Ada Liz?

Se sent el cos retut. Avui cap home no l'ha estreta fortament contra el seu pit ni cap no ha pogut dir dels seus ulls que eren embruixadors. És ella que ha errat pel port amb la seva inexplicable nostàlgia de mars desconegudes. Tocant a les pedres enverdides d'aigua hi havia un vaixell de guerra. El vent bronzia contra la bandera de proa i feia tremolar l'aigua que prenia els llums fins a les seves pregoneses.

Quan Ada Liz caminava cap a la seva petita cambra d'hotel, els cafès eren tancats, i la nit es desfeia en pluja.

Ada Liz, mentalment, tornava a comptar els diners que li quedaven. I, amb propina i tot, només podia viure sola cinc dies. En sentir que la seva llibertat s'acabava, tragué els braços a la nit i a la fosca i, amb les mans obertes, deixà que sordes gotes de pluja s'esberlessin contra els seus palmells. I en la seva imaginació, de cada gota d'aigua en féu néixer vaixells. A mida que partien els anava posant noms. El d'ella també: *Veloç*, *Ardent*, *Ignot*, *Ada Liz*... Les petites naus navegaven sota tots els cels, sobre tots els mars. Les illes solitàries les esperaven i en aquestes hi havia dones com Ada Liz, que somnia desperta, amb petons als llavis per als mariners.

Però Ada Liz, que ja no camina descalça per la seva cambra, sinó que en aguait a la seva finestra mira navegar a mig aire els seus navilis sense mar, es reserva diners per a, de tant en tant, poder dormir ben sola encara que vaixells de guerra en maniobra atraquin contra les pedres del port vell.

La petita catifa en la qual ella s'eixuga els peus per a no empastifar els llençols, ha perdut els colors, i tot ajaient-se sense cobrir-se, a causa de les nits xafogoses,

E

«Per què sóc en aquesta cambra?», vaig preguntar-me tot d'una. Però, la resposta, el pensament va negar-la i, junt amb altres, s'ha perdut.

—Veus? —exclamà Loki, que seia a la meva falda—. Les finestres de la meva casa són per fer bonic. Ni claror ni vent no les travessen... —i afegí amb una gran naturalitat—: Saps? Em van fer néixer perquè només visqués a la nit.

Jo he vingut de nit en aquesta casa que únicament té una cambra. Hi he vingut no sé com: gosaria dir sense passos. Veureu que... Però, què en trauria, d'explicar-vos el camí, si sempre serà el més perdedor per als qui no saben trobar-lo? I aquesta noia com no n'hi ha d'altres en cap somni, qui podria imaginar-la, i menys encara descobrir-la, en aquest paratge inconegut on no priva que ens estimem el retruny dels canons? Jo he explicat a Loki què era la guerra. No ho ha entès. Millor, patiria i no cal.

Penseu que jo estava boig. Havia vist caure molts companys. D'altres, malferits, gemegaven mentre perdien sang. Un ha quedat amb els ulls buits. Queia la tarda quan el combat finia. I feia tres dies que hom no parava d'enterrar homes! En sortir la primera estrella el fragor de la lluita s'havia extingit, i el cel, trist i pàl·lid, es cobri de núvols que engoliren l'estrella. No sé com ni per què vaig començar a caminar.

—On vas? —va preguntar-me aquell company que tots els qui delerem de ser sols amb els nostres tedis tenim malgrat que no volem. Dos dies i dues nits hem estat costat per costat a la trinxera. El seu esglai, que feia per matar amb els mots «pàtria», «ideal», «llibertat», m'encomanava coratge; tot i que a estones era viu en mi el desig de matar-lo per tal de no sentir-li la veu—. On vas? —No vaig respondre. Havíem passat la nit clavats en un mateix lloc: tots els homes colze amb colze, els ulls sense veure-hi de tant mirar. Ni una mica d'alcohol per a agafar forces: només nervis i records. Bé, records, de moment ni això. Un exhauriment total. Una sensació d'animalitat. Com si tots els meus desigs convergissin en un de sol: dormir. Però els meus records són tossuts i vénen i se'm fan seu el pensament que s'omple d'ombres. A vegades, un home sent una set infinita d'amor. És com un deliri. I et lances a estimar amb la seguretat que ha nascut el que cercaves: és quan et sents defraudat. Això, tots ho hem viscut. En mi, havia estat funest. Com més apassionats som, pitjor. Mireu, diuen que sóc un home valent. A mi em sembla una asseveració falsa; allò que ens enforteix són els desenganys. I si de fet el coratge es fonamenta en un menyspreu de la vida i de la mort, ja no té massa mèrit. Decebut en els meus somnis, m'ha esdevingut així. Vas per la vida un si és no és mecànicament. Tu saps que tens una ànima o que posseeixes una gran quantitat de passió: que no gosa mostrar-se perquè... Fujo d'allò que volia dir. La nit, doncs, venia fosca. Jo avançava, avançava... Enfollit per tots aquells dies de trets, d'explosions eixordadores. Ni un pam de terreny no havia estat cedit.

Però ara jo deixava tota la guerra enrere.

Vaig aturar-me a escoltar la remor del riu que em barrava el pas. Jo no veia l'aigua, però en percebia la frescor, el perfum que aspirava fins a sentir-me'n amarats. La remor, monòtona, apaivagava els meus nervis malalts. L'obscuritat per

N

—... Si tots els que som ací poguéssim tornar dintre un ventre, la meitat moriríem trepitjats pels qui voldrien ser primers. Un ventre és calent i fosc i clos...

Jo abans deia: «fes el mort». Era quan encara no m'adonava que sóc una ombra. Ara callo. Res no justifica que m'hagin convertit en ombra. Encara hi ha el vent, encara hi ha arbres en altres països i gent. Més que fam de menjar tenia fam de gent, aleshores. Quan em venia aquell deliri m'hauria estavellat el cap contra un mur. Com més en moren ací, més m'agrada. És una joia tan pregonia, tan complexa, que no es pot descriure. Ja fa temps que Meier va morir. Pudia. Tots poden. Per això, abans, tenia fam de gent. La gent dorm, es lleva, es renta les mans, sap que els carrers són per caminar i les cadires per seure. És polida, la gent. Fan llurs necessitats en un racó i tanquen una porta perquè no els vegin. Tenen mocador. Apaguen el llum per fer l'amor. Meier s'orinava sempre. «*C'est pas de ma faute*», deia amb un accent grotesc, al principi, per disculpar-se. Després ja no deia res. Dormia al meu llit. La primera nit que vaig sentir-me la cuixa molla, tèbia, una glopada d'ira salvatge em pujà al cap i vaig clavar-li la cullera al coll. L'enfonsava amb tota la meua força i sentia la seva ranera ran d'orella. Tot d'una, em donà un cop de genoll al ventre. Els braços se m'afluixaren i el vaig deixar.

A mi van agafar-me a Bordeus, el dia 14 de març de 1943. Sis dies de presó francesa, set pallisses fins a la sang.

A casa, quan jo era petit, teníem una peixera amb tres peixos vermells. Els mirava hores senceres. Sembla que mai no topin amb el vidre. Pensava: «Si no el veuen, com s'ho fan per a endevinar-lo i girar al moment just?». Una tarda em vaig quedar sol: el pare era a treballar; la meua mare havia anat a l'hospital a veure una amiga seva que tenia un àntrax a l'esquena. Em vaig acostar a la peixera i vaig agafar un peix. Es debatia frenèticament dintre la meua mà. Obria la boca, els ulls li fugien del cap, brillants i rodons. Tenia una taca blanca a un costat del llom: els altres dos eren tots vermells. Vaig tornar-lo a l'aigua. Quan em va semblar que ja estava refet, vaig tornar-lo a treure. El vaig tornar a l'aigua. El vaig tornar a agafar i vaig continuar l'experiència fins que va morir. Vaig fer-ho per joc, perquè volia veure què faria, no pas desitjant que morís.

Em treien i em tornaven a la cel·la. Me'n treien per apallissar-me i m'hi tornaven perquè em refés, per poder-me apallissar una altra vegada.

Per això, ací, al camp, estava tan content de no tenir una taca blanca. A vegades tenia por que me'n sortís una. Si hagués tingut un mirall, hauria estat tranquil. M'hauria mirat cada matí i no hauria hagut de molestar un veí de llitera.

—*Tu connais?* —M'ensenyaven un retrat: era una noia jove amb un ble de cabells que gairebé li tapava l'ull—. *Connais pas? Connais pas? Salaud!* —M'havia agafat el nas amb dos dits que estrenyien com unes tenalles i anava torçant—. *Fais pas l'imbécile, voyons..., avoue...* —S'excitava. Quan ja no ho podia aguantar més, li vaig agafar la mà. Vaig sentir un cop terrible a l'estómac. I la pluja de cops—. *Connais pas la poule? Avoue!*

Si tots estiguessin quiets, no en moririen tants. Els hauria d'haver avisat. «Feu reserves de força». Però si els ho hagués dit se n'haurien mort menys. A Meier n'hi havia fet fer, de caminades! «Vés a prendre el sol, vés: amb l'aire del caminar se

O , 3

Cada vegada que ella preguntava: «És gaire lluny Orleans?». Ell sentia que una ràbia sorda li pujava fins al coll; s'ennuegava i havia de tossir. Així, però, s'estalviava la resposta. Entraven a un poble. Davant d'una casa hi havia un grup de gent, travessaren el carrer i s'hi aproparen.

—Quin poble és aquest?

Ningú no féu cabal de la parella. Tothom estava desficiós al voltant de dos homes, en mànigues de camisa, que repartien vi. La taverna, una taverna molt petita, estava abandonada: com tot el poble. D'una finestra veïna sortia fum i l'aire duia olor de pólvora.

—Portar ampolla i ells donar vi... Donar vi de la cava. Tot abandonat, vi es faria malbé. Val més prendre'l. —El qui els parlava era un negre de mitja edat, prim, bastant alt, vestit amb una certa correcció. A la solapa de l'americana hi duia una rosella amb un sol pètal; els altres, el vent se'ls havia endut.

—Tu, mira quina maleta. —Digué la dona tot clavant un cop de colze al seu marit. El negre duia una maleta de pell de porc, petita i nova. Les tanques lluien al sol.

—Calla, dona..., si ens sent...

—Si tens por que ens entengui...

L'home, dirigint-se al negre, li preguntà en veu alta:

—Sabeu com en diuen, d'aquest poble? —El negre alçà la mà, una mà seca, amb els dits llarguíssims, amb la pell del palmell destenyida, i assenyalà enlaire. Dalt d'un pal hi havia un rètol i en el rètol el nom del poble, amb lletres negres i lluent. «Artenay».

—Encara queda vi, qui en vol més? —Els dos homes anaven i venien de la cava a l'entrada. Duïen les sabates i els pantalons xops de vi. Se'ls apropà una dona que portava un cassó.

—Mireu què he trobat... A la casa de la cantonada, la porta ha saltat i la cuina és plena d'eines de tota mena. Es veu que l'han abandonada fa poc perquè en un fogonet d'alcohol hi havia llet que anava vessant.

—No tenen res per posar vi? —El negre preguntà a la parella de darrers vinguts —. No? Jo anar a buscar gerro o ampolla... —Se'ls havia apropat servicial, somrient. Allargà el braç com si anés a donar-los la maleta perquè la hi guardessin, però es repensà i, encarant-se tot, estrenyé els dits. La maleta se li encastà al cos, talment una prolongació del seu braç, i s'apartà del grup amb calma. Caminava com si fos de roba, com si tingués les articulacions trencades. Un dels homes que repartien vi pujà de la cava, omplí encara una ampolla i el cassó de la dona que havia arribat darrerament. Anuncià que el vi ja s'havia acabat.

—Avions! Avions! —Tothom mirà enlaire. El cel era lípid, amb aquell blau tan dolç del cel de França: sense una boira. Es féu un silenci absolut com si per art de màgia la dotzena de persones reunides s'haguessin fos. Els avions se sentien però encara no es veien.

—Mireu... Allà..., darrera la xemeneia de la casa blanca... Damunt mateix de la xemeneia... —Un home vell, amb les celles i el bigoti blancs, assenyalava la

V

(Saleta d'un pis del carrer de Provença. El 18 de juliol de 1936, a les cinc de la tarda).

S A : Què s'estima més, una mica de llet? Llimona? Llet? *Miss Smith*, la *nurse* de la nena, també s'estima més el te amb llet. Se'n beu dues i tres tasses... La meva cunyada, quan el meu germà la va deixar, quina bala de vidre el meu germà..., doncs la meva cunyada sempre ho deia: «a aquesta noia», volia dir la *miss*, «la fas malbé, la fas malbé. La tractes com si fos de la família i et perdrà el respecte...». Quan el meu germà la va deixar va venir a casa i s'hi va estar dos mesos. Ens va fer patir molt. Es ficava en tot: que si això, que si allò, que si aneu massa sovint al teatre, que si esteu massa temps a Calella, que si els nens són malcriats... Miri, a l'últim vaig trobar que tenia raó el meu germà, i això que la planyia de bona fe. I el seu marit, està gaire emocionat?

S P : Sap tant de dissimular, ell... Ningú no va saber que escrivia una obra fins que la va tenir llesta. Veurà que el dia de Divendres Sant, quan ja ens havíem ficat al llet i ja havia apagat el llum, perquè és ell el que apaga el llum, em va dir: et sabrà greu que et digui una cosa? Jo, la veritat, vaig espantar-me una mica, perquè, veurà, totes sabem el que són els homes. I com que darrerament el veia distret... Miri si estava distret, que un dia que va anar a veure un amic seu que havia tingut un atac d'apendicitis es va ficar al pis de sota, i un gos que ja feia estona que el seguia pel carrer va entrar amb ell. El meu marit és un home conegudíssim i la minyona li va dir: «Qui he d'anunciar?». Va donar la targeta i de seguida va sortir la senyora. El seu marit tenia un plet amb un llogater d'una de les seves cases del carrer de Salmeron, perquè volia fer obres i el volia treure i ell no se'n volia anar. La senyora es va pensar que el meu marit, com a advocat, portava el plet i el va rebre molt amable i va començar a dir coses al gos i a amoixar-lo... Ah, ja li ho havia explicat? Dispensi... Doncs quan em va dir que em volia explicar una cosa, li asseguro que no sé què vaig imaginar en uns quants segons..., que els negocis no li anaven bé, que potser tenia una amiga, que en Mas li havia fet la traveta i tenia dificultats amb el partit..., li asseguro que quan va dir-me que havia escrit un drama vaig respirar.

S A : El marit de la senyora Rocall és molt diferent, totes les obres que escriu primer les hi explica, i, si no li agraden, canvia l'argument. Ara, que la senyora Rocall és d'una intel·ligència!... Pensi que ho ha llegit tot. Parli-li de qui vulgui, coneix tots els escriptors. Els russos... Quan diu «quina força, quina força», et fa venir ganes de llegir-los. A mi m'agraden més els anglesos. Són tan espirituals, tan lleugers! Són com si es begués una tassa de te amb llimona. Vostè no pot comprendre la comparació perquè li agrada el te amb llet. Perdoni si l'he interrompuda. Digui, digui.

S P : De seguida em vaig adonar que havia escrit una gran obra. Veurà que el primer acte passa en el bosc. Fa lluna. De tant en tant, un ocell vola d'un pi a un altre pi. Hi ha una noia adormida damunt d'un tou d'herba i arriba un jove. Així que la veu en queda enamorat. La noia es desperta i també queda

P

Acabava de donar el darrer retoc a la cambra. Anà fins a la porta i mirà quin efecte feia. Havia rentat les cortines del finestral a la nit i les havia planxades al matí. Feien bonic emmidonades. Eren de color crema amb pics verds, partides en dues i guarnides amb un volant. Una llaçada verda les retenia a banda i banda.

Sota els vidres hi havia el divan amb les dues butaques de vellut gris. A la tauleta, un gerro blau de porcellana amb roses. L'armari bretó, immens, acabat d'encerar, brillava; enfront, l'escriptori amb els llibres ben arreglats, amb el tinter net i el secant rosa bombó, sense una taca de tinta.

Tot havia estat escrupolosament rascat, desempolsegat, fet nou.

Damunt la caixa de núvia, a la dreta de la porta, una ampolla de cristall plena de conyac i dues copes llüen. A la cuina, minúscula i esclatant de blancor, una plata de pastissos escampava perfum i dintre la nevera hi havia sis gelats, tres de crema i tres de maduixa.

Tot estava en ordre.

M es dirigí cap al dormitori que amb una petita cambra de bany completava el seu pis. Quin vestit es posaria? I si es posés una bata? La blava: amb el cos i les butxaques brodades de flors blanques i la faldilla princesa. Es trobava tan bonica quan duia aquella bata, tan temptadora, que pensà: «Si passa alguna cosa en tindrà la culpa la bata». Després tenia la brusa de tul i de puntes que encara no havia estrenat... Es decidí per un vestit marró, camiser, amb un cinturó ample, d'antilop, cobert de claus daurats. Es rentà la cara i els braços, es pentinà curosament, però no es maquillà. Escollí les mitges més transparents i unes sabates d'antilop.

Perfum. Un darrer cop d'ull al mirall per damunt l'espatlla i tornà a la cambra de les grans cortines. S'assegué.

Era d'hora. Les tres, tot just. Com que estava cansada d'haver-se barallat amb la pols tot el matí, aprofitaria l'estona per reposar, car ell no vindria fins a les quatre. Era la primera vegada que Albert venia a casa seva... I estava nerviosa. S'aixecà i anà fins a l'escriptori a triar un llibre per deixar sobre la tauleta. Quin? Potser Shakespeare? «Bella guerrera!», diu Otel·lo a Desdèmona per saludar-la, a Xipre. *Bella guerrera!* Cap compliment de soldat per a la seva dona no pot ésser més patèticament pur. Com quan Antoni en morir diu «Egipte» a Cleopatra i dona amb aquest mot la mesura de tota la grandesa d'una reina. Potser Albert en veure a l'abast de la mà un llibre massa solemne pensaria: «És una esnob». En el fons tant li feia, però hi renuncià i sense pensar-s'hi més agafà *Du côté de chez Swann* i el posà al costat de les roses.

Tornà a asseure's. Amb el cap sobre el respall de la butaca, se sentí sola. Molt sola. I buida. Com si la il·lusió amb què esperava Albert s'hagués fos i res no la pogués substituir.

Econòmicament no tenia problemes. Una petita renda del cantó matern li assegurava un mínim suficient per viure. El seu treball de secretària en una casa d'exportacions on era ben considerada li permetia el benestar i una mica de luxe. Tenia dues o tres amigues que l'estimaven i amb les quals podia comptar; bons i desinteressats amics. Per què el cor ferotgement exigia encara més?

E

«Ja n'estic tipa, de tanta misèria!».

Es va posar l'abric, vell i tronat, i va obrir la porta d'una revolada. A l'altra banda del replà la veïna escampava cera pel parquet de l'entrada. Quan se'n va adonar l'altra ja l'havia vista.

—Quin goig que fas..., t'has pintat els ulls i tot... —s'havia redreçat damunt dels genolls i se la mirava embadalida—... i t'has arrissat..., si jo tingués els teus cabells..., trigaràs molt?

—No ho sé. Me'n vaig a veure la meva amiga, la Isabel, que està molt malalta. —Va dir tot tancant la porta amb dos volts de clau. La claror del carrer va sobtar-la tot i que la tarda anava cap a l'acabament. De cop va sentir una mena de feblesa a les cames com si la voluntat anés a abandonar-la..., però estava ben decidida. Res no l'aturaria. El primer home que li va passar pel costat va fer un xiulet i es va quedar palplantat mirant-la. «M'he pintat massa els ulls. Dec semblar..., exactament el que vull semblar!».

En aquella hora passava poca gent pel *boulevard Rochechouart*. A la cantonada del carrer Dunkerke hi havia, com sempre, Zuzanne amb el carretó de les flors: embolicava clavells amb paper transparent. «Que no em vegi, tan pintada!». Tot just ho havia acabat de pensar que Zuzanne aixecà el cap.

—Bon dia. No vol cap flor, avui?

S'hauria endut totes les del carretó. Els clavells devien ser acabats de collir i els poms rodons de les violetes de Parma semblava que esperessin senyores vestides de gris amb vels al capell perquè se les enduguessin a morir en gerros de cristall a dintre de cambres polides amb claror dolça i butaques de vellut.

—Després, quan tornaré a passar.

Va estrènyer el portamonedes buit contra del pit. La seguia algú. En un vidre d'aparador va veure l'home que feia un moment havia xiulat i s'havia girat a mirar-la. Va esperar trobar-se davant d'un altre aparador per veure'l més bé. S'hi aturà. El cor li batia i no sabia com fer-ho per mirar-se'l. Era com si els ulls li fessin nosa. Se'ls havia pintats massa.

—Puc invitar-la a prendre alguna cosa?

Havia pogut veure, malgrat l'angúnia que li feia, que era jove, prim. Duia una gavardina i un feltre verd botella. Sense contestar-li tornà a caminar. Quan va arribar a la plaça Pigalle travessà cap al centre, mirà una estona les revistes d'un quiosc de diaris i es va dirigir cap al baixador del metro. Es va aturar i va repenjar l'esquena a la barana. Tot d'una, quan ja creia que havia perdut l'home que havia xiulat, el va veure que travessava el carrer. Tot els homes se la miraven. D'un gest enèrgic es va espolsar els cabells..., i va sentir una veu càlida ran d'orella.

—Vols venir?

Se'l mirà fit a fit, calculà i digué baixet però decidida: «Cinc-cents».

Una esgarripança de fred li va resseguir el cos. No veia res. Un muscle de la cama li palpitava sense parar i el cap li feia mal. Ell la va agafar pel braç i amb una veu fosca va murmurar:

—Vals el doble. Mil!...

R N

—... Si no les vols, tan amics. Te'n parlo perquè em vas dir que te'n volies comprar unes, i jo sempre te les donaré més barates...

Seien tots cinc al voltant d'una taula, al fons del cafè. Havien hagut de plegar una hora abans perquè s'havia posat a ploure.

—... Només les ha dutes dues vegades. T'ho juro. Dues vegades. I cada vegada tornava renegant per dintre.

Bartomeu, l'amo del cafè, els havia portat dos vermut i tres cerveses. Com cada dia.

—El meu noi gran és un aviciat i un carregat de mandra i, més que res, té mandra d'anar a casa del sastre. Quan s'ha de fer un vestit no troba mai el dia, i del que té més mandra de tot és d'anar-se a comprar sabates..., i se les fa comprar per la seva mare, que jo sempre li dic: és fill de paleta i tu l'aveses malament. Que vagi descalç, deixa'l... Tu ja la coneixes, eh, Bartomeu, la Cinta?... Així que veu el noi s'aclofa... «Deixa'l estar», li deia; «quan trobarà que no pot sortir al carrer perquè haurà d'anar descalç, ja veuràs com es ficarà a la sabateria». I li vaig dir: «Encara que t'hagi dibuixat les plantes dels peus en un paper...».

—No serveix de res —va dir Bartomeu tot passant la baieta humida per la taula del costat. Quan se'n va anar cap al taulell, Sebastià va dir a Mingo—: La Lisette no es veu.

I Mingo li va contestar, tan baix que Sebastià amb prou feines va sentir-lo:

—Ja en deu tenir un altre.

—... Encara que t'hagi dibuixat les plantes dels peus en un paper, que hi vagi ell, a comprar-se les sabates. I ella, ni sí, ni no. I em va dir: «Em penso que li fa vergonya d'anar-hi amb les que té, tan velles». I li va anar a comprar les sabates amb les plantes dels peus dibuixades en un paper, i el noi se les va emprovar al menjador i de seguida va dir que li venien una mica justes...

—És clar —va dir Andreu, i va preguntar a l'amo del cafè—. Que no hi és la Lisette?

—La Lisette —va dir Bartomeu— és a casa dels veïns des d'ahir a la nit... El pobre Salvador deu estar molt malament.

—Calla —va dir Mingo a Andreu—, no trenquis les oracions a en Jaume parlant de la Lisette; ja saps que a aquesta hora li ve el cansament.

—Deixeu explicar —va dir Bartomeu. I es va quedar dret ran de la taula dels palets.

—... I la Cinta les va anar a canviar i la dependent a li va dir que d'aquella mena ja no en quedaven, que era l'últim parell: són totes d'una peça i la sola molt doble; dues tires de repunts blancs, cosides a mà, i el taló, de goma.

—No, si ja m'ho crec que són unes bones sabates... —va dir Tomàs, que era el qui les volia comprar.

—La dependent va dir a la Cinta que ja se li eixamplarien caminant i que, si volia, les hi posaria dos dies a la forma. I la Cinta les hi va deixar i al cap de dos dies les va anar a buscar i cap a casa tota contenta amb les sabates eixamplades, i el noi les va estrenar el diumenge. Ja les tenim i anem a fer goma. I ells dos són com lladres a fira..., amb el petit, no.

P

Il faut savoir mourir, Faustine, et puis se taire, mourir comme Gilbert en avalant sa clé.

P. J. T , L

He mirat en el diccionari «didalera». «Esteu vinculada a les flors». La paraula «vinculada» és lletja. Planta amb flors porpra i en forma de didal. Digitalina. No. Flors porpra, no. De molts colors. Blau cel també. He tret tota la roba del prestatge i l'he anada tirant a terra. Tinc el temps bastant just si vull arribar uns quants minuts abans i reposar tranquil·lament a la sala d'espera, asseguda en la butaca al costat del sofà tot mirant la pintura amb l'arbre, la roca i els bous. És a dir, per tal de no arribar nerviosa ni amb el cor... Blau cel. Si em poso la vermella semblarà que..., i la negra, que potser seria la més indicada, em ve estreta. A Barcelona, una vegada, un metge em va mirar sense fer-me treure ni el vestit. Feia calor com avui, estava estirada i em premia el ventre i de tant en tant em preguntava si em feia mal. El vestit era d'una seda blanca i blava, de les mil-i-una nits, diversos tons de blau. La màniga era llarga però a dalt de les mànigues hi havia dos forats que em deixaven les espatlles nues. On deu ser aquest dimoni de combinació blava? Si no la trobo estic perduda. Encara m'he de banyar... En el prestatge de sota? Quan camino el peu em fa mal i també em fa mal quan el faig girar de totes bandes, estirada al llit. Però asseguda i quieta no em fa res. Li hauré de dir que tinc tots els tendons de la cama dolorits... Si les didaleres només fossin de color granat... Ginebra. Didalera. De fulles lineals. Sou ginebrí? La gespa dels parcs comença a estar cremada i els arbres ja es dauren tot i que encara som a l'estiu. Una ciutat de fulles, de camins verds, de jardins plens de flors com si hi nasquessin soles. Com el camí de la naturalitat, tan difícil. De l'espontaneïtat. Sóc catalana... Sí? Mediterrània. Sirenes i dofins i molts Ulisses. Farigoles, romanins, ginestells. El país de l'argelaga i la gatosa. L'espígol i el fonoll! Fa tant de temps que no he portat la combinació blava... Què semblaré si no la trobo i m'he de posar la vermella? Li diré que és molt simpàtic, perquè és veritat i estarà content. Costa tan poc de fer contenta una persona. Si tot d'una li preguntava: «Us agraden les didaleres?». Ningú no li ho deu haver preguntat mai. Una gota de sang. I asseguda a la llitera amb les cames penjant a fora em farà posar la mà damunt del seu genoll, abans s'haurà assegut al meu costat..., xoparà una mica de cotó amb alcohol i em fregarà la punta del dit i després amb la llanceta, clac!, em punxarà tot espiant-me. Jo aguantaré el mal i faré un esforç per no moure ni un múscle de la cara. Respiraré sense que es vegi massa; aplicarà un tubet a la ferida i xuclarà per l'altre cap fins que el tubet estigui mig ple de sang. S'aixecarà, tirarà un líquid al tubet i se n'anirà al despatx tot dient que ja puc vestir-me. Sabates, combinació, vestit. Sortiré de seguida i m'asseuré a la butaca davant de la seva taula i passaran tramvies, autos i més autos que vol dir cotxes i més cotxes i s'anirà acabant la tarda mentre anirà mirant el tub a contrallum on hi ha sang meua i encara hi afegirà una mica més de líquid. Setanta per cent. Em fico a la banyera, m'ensabono de pressa, em dutxo, el mirall s'entela i s'escampa

S

Un dia de vent, a darreries del mes de setembre de no recordo quin any, vaig entrar per primera vegada al cementiri de l'herba, no perquè hi tingués ningú enterrat, sinó per sentir la pau que respiren els cementiris, i, sobretot, per fugir del vent que amb les seves ales se m'enduia les faldilles i m'omplia els ulls de pols. Al mort que jo estimava, cada dia veia la seva cara a la paret, no podia fer-li gens de companyia. Els seus germans l'havien volgut enterrar al poble perquè hi tenien un nínxol, i el poble era lluny; s'havia d'agafar el tren per anar-hi, jo no tenia prou diners per comprar el bitllet, i cada dia en tindria menys perquè se'm cansava la vista; només podia treballar a les tardes i vindria un moment en què no podria anar més per les cases a cosir.

Al cementiri no hi havia tanta pols com al carrer però les ales del vent ho feien tremolar tot. De no sé quin nínxol es va despenjar una corona amb les flors encara fresques i un ram petit que rodolava se'm va aturar als peus. Em passejava entre tombes amb figures al damunt. N'hi havia una que semblava una caseta: rodona, amb teulada, coberta d'heura i voltada d'unes atzavares tan velles que feien por. La vaig deixar endarrere i, perquè pensava una cosa, em vaig aturar al mig d'un camí dels més arrecerats. Sense que l'hagués sentida venir, una ventada com un gran cop d'ala, m'hauria tirat a terra si no hagués estat a temps d'agafar-me a la soca d'un arbre. La ventada, com si se'n rigués, va passar alçant fulles i xiulant. La cosa en què pensava, aturada al mig del camí, era que la terra, encara que tingui colors diferents, a tot arreu del món és terra, i si tota la terra és igual, la del cementiri on m'havia ficat era la mateixa que la del cementiri on dormia el meu pobre mort. Aquest descobriment va consolar-me. Em vaig apartar de l'arbre, una olivera de les més retortes, decantada i martiritzada per les ales de tots els vents, a tocar d'una tomba molt senzilla que de seguida em va agradar perquè el sol i les serenes li havien rosegat la pedra i semblava abandonada. La vaig tocar per fer-me-la meva. En l'escletxa entre la llosa plana i la que s'alçava al darrera amb el nom de la persona morta, hi havia una mata d'herba que feia floretes grogues, tan llueus, que semblaven de porcellana. Al meu pobre mort li haurien agradat. No me les vaig poder treure més del pensament: les veia en cada clapa de sol, en la bufanda groga d'una noia, en les ratlles d'or de les banderes... I ho vaig explicar a la cara de la paret que així que s'apagava el llum sortia d'una taca de color de fel: de primer els ulls i la boca. El front i les galtes, tot el que era de carn, trigava una mica més. I s'estava allí, mig esborrada, sense fer nosa, sense fer-me venir ganes de fugir ni de cridar. De vegades plorava. Tota la cara es desfeia en una ganyota i de l'ull dret sortia una llàgrima que brillava i tremolava una estona fins que es desenganxava i relliscava per la galta. Però l'endemà, de dia, a la paret no s'hi veia res.

«No ens agraden les visites que fan servir aquesta santa casa per venir-hi a dinar. Que sigui l'última vegada!». A l'enterraments no l'havia vist mai i potser ja feia més d'una setmana, des del dia del vent, que m'havia avesat a anar cada dia al cementiri; però ell es veu que s'havia adonat de seguida de mi, perquè jo només havia menjat un bocí de pa amb xocolata un parell de vegades, asseguda a la tomba, per no perdre temps anant a casa a dinar. Me'l vaig mirar com si no l'hagués sentit i se'n va anar rondinant, menut i arrugat, empenyent un carretó ple

E P M

A

Placeta en un parc voltada de boixos retallats. Darrera dels boixos, tres magnolieres florides. Al centre de l'escenari, contra dels boixos, un banc. Entrada a dreta i esquerra.

Caient de tarda d'un dia de principis d'estiu. De tant en tant se sentirà la música d'una ràdio.

En aixecar-se el teló, M , agenollada en el banc. Mira per entre els boixos: baixa, s'asseu, es posa a plorar, agafa un mocador del portamonedes i s'eixuga els ulls. Mira el seient del banc, treu un ganivetet petit del portamonedes i comença a ratllar un extrem del banc. Per la dreta entra una senyora amb la seva filla, una nena d'uns cinc anys. La nena porta una pilota de colors i la tira enlaire...

S : T'he dit que estiguessis quieta amb aquesta pilota. Ja has jugat prou!

N : El papà ha dit que vinguéssim al parc a jugar i és ell el que mana! (*Tira la pilota darrera dels boixos expressament*).

S : Dolenta, més que dolenta. Com a ben criada, ets ben criada. Una setmana sense gelat! I a dormir sense la nina! No et moguis, que vaig a buscar la pilota! (*La S se'n va*).

N (*S'acosta a M a poc a poc. Se li queda plantada al davant*): Té els ulls vermells... (M *no diu res. La N se la va mirant*). No té cap nena, vostè?

(M , *sense fer-li cas, s'agenolla en el banc*).

N (*insistent*): No té cap nena?

M (*girant el cap*): No!

N (*passant el dit pel lloc que M ha rascat amb el ganivet*): Aquí hi ha dos caps junts. Algú els vol esborrar... Tan macos... Per què algú els vol esborrar? (*S'enfila en el banc*). No li agradaria tenir una nena com jo? (*Es queda quieta mirant M , li toca ets cabells. En veure que M no li diu res baixa del banc i passeja per l'escena tot dient*): Sóc bona minyona. No menjo la confitura d'amagat, ni obro el calaix dels secrets... És ple de medicines, de nenes mortes, i de papers cremats... Sóc endreçada i em netejo les sabates jo mateixa. El papà em diu princesa meva... (*S'atura davant de M*). Què mira tanta estona? La mamà com agafa la pilota? Sap per què hi ha anat ella? Perquè allà baix hi ha un senyor i una senyora que es fan petons i la mamà té por que em robin. Digui'm alguna cosa... Per què no em diu res?

M (*s'asseu al banc*): Les nenes han d'aprendre a no molestar. Quants anys tens?

N : Avui només cinc, però demà ja en tindrè sis i estrenaré un vestit blanc amb cintetes rosa, aquí i aquí. (*S'assenyala el coll i els punys*). Per què és tan maca vostè?...

(*Torna la S amb la pilota*).

MERCÈ RODOREDÀ i GURGUÍ (Barcelona, 1908 - Girona, 1983) deixà d'anar a escola molt petita i passà una infantesa solitària lliurada al somni i a la lectura.

Amb *Aloma* obtingué el premi Crexells de l'any 1937. Posteriorment la refaria i en publicaria la versió definitiva l'any 1969.

Les circumstàncies dramàtiques de la Guerra Civil espanyola l'obligaren a emprendre la peregrinació de l'exili.

El 1954, coincidint amb el seu establiment a Ginebra, començà la seva etapa de maduresa escrivint títols tan coneguts com *Vint-i-dos contes* (1958), *La plaça del Diamant* (1962, potser la més coneguda i emblemàtica, portada al cinema i traduïda a nombrosos idiomes), *El carrer de les Camèlies* (1966), *Jardí vora el mar* (1967) i *La meva Cristina i altres contes* (1967). És a finals de la dècada dels setanta que tornà a Catalunya. Amb *Mirall trencat* (1974), acabada a Romanyà de la Selva, començaria la seva etapa de vellesa; el 1978 publicà el llibre de relats *Semblava de seda i altres contes*; el 1980 aparegueren *Viatges i flors* i *Quanta, quanta guerra...* i el 1986 *La mort i la primavera*, la seva obra pòstuma.

Considerada l'escriptora de llengua catalana contemporània més influent i una de les més importants de la història de la literatura en català, va guanyar els premis més importants de la literatura catalana, com el Sant Jordi, el Ramon Llull, el Joan Crexells, el Lletra d'Or, el de la Crítica, el de la Crítica Serra d'Or, etc. El 1949 va ser nomenada Mestre en Gai Saber. El 1980 va rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.